

Міністерство освіти і науки України
Дніпропетровський національний університет
ім. Олеся Гончара

О. О. ЧЕПУРКО

**ПОСІБНИК ДО ВИВЧЕННЯ КУРСУ
«ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА УКРАЇНИ»**

Дніпропетровськ
РВВ ДНУ
2015

V/18 337 (477) (076)
600 66 4 (4Ukr) – я73
H 44

Рецензенти: д-р іст. наук, проф. О.Б.Шляхов
канд. іст. наук, ст. викл. Є. А.Врадій

Ч. 44 Чепурко, О. О. Посібник до вивчення курсу «Зовнішня політика України»
[Текст] / О. О. Чепурко. – Д.: РВВ ДНУ, 2015. – 52 с.

Увійшло контрольні питання та тести з дисципліни «Зовнішня політика України». Запропоновано завдання підвищеної складності для додаткового опрацювання матеріалу, кращого його засвоєння та підготовки до іспиту.

Для студентів денної та заочної форм навчання.

Темплан 2015, поз. 24

Навчальне видання

Олександр Олексійович Чепурко
Посібник до вивчення курсу
«Зовнішня політика України»

Редактор М. О. Литовченко
Техредактор Т. І. Севост'янова
Коректор О. А. Хрушова

Підписано до друку 30.05. 2015 р. Формат 60×84/16. Папір друкарський.
Друк плоский. Ум. друк. арк. 3,0. Ум. фарбовідб. 3,0. Обл.-вид. арк. 3,8.
Тираж 50 пр. Зам. № 188.

РВВ ДНУ, просп. Гагаріна, 72, м. Дніпропетровськ, 49010.
ПП «Ліра ЛТД», вул. Погребняка, 25, м. Дніпропетровськ, 49010.
Свідectво про внесення до Державного реєстру
серія ДК № 188 від 19.09. 2000 р. Фактична адреса: вул. Наукова, 5

© Чепурко О. О., 2015

ПЕРЕДМОВА

Курс «Зовнішня політика України» – важлива гуманітарна дисципліна, яка надає студентам уявлення про зовнішньополітичний розвиток вітчизняної держави. Цей навчальний предмет тісно пов'язаний із такими дисциплінами, як «Актуальні проблеми зовнішньої політики України», «Геополітика та геостратегія України», «Дипломатична і консульська служба», «Міжнародні економічні відносини», «Зовнішня політика країн Європи» тощо. Аналіз міжнародної діяльності української влади сприятиме розумінню джерел української дипломатії, її традицій.

У межах даного курсу розглянуто зовнішню політику урядів Української Народної Республіки, Української Держави гетьмана Скоропадського, Західноукраїнської Народної Республіки, Радянської України, також проаналізовано зовнішню політику сучасної України, зокрема висвітлено структуру та методи діяльності Міністерства закордонних справ, цілі, завдання та напрями діяльності української дипломатії, двосторонні відносини вітчизняної держави з провідними країнами та міжнародними організаціями.

Мета вивчення дисципліни – оволодіти систематичними й узагальненими знаннями про основні етапи становлення та розвитку зовнішньополітичної діяльності України в новітню добу (1917 – 2015). Особливу увагу приділено зовнішній політиці країни на сучасному етапі, її основним завданням, результатам та перспективам. Здобуті знання допоможуть сформувати у студентів політичне мислення та політичну культуру.

Основні **завдання** вивчення дисципліни:

- ✓ подати інформацію про основні напрямки зовнішньої політики української держави на різних етапах її існування;
 - ✓ з'ясувати особливості відносин України з провідними країнами світу, її роль у діяльності міжнародних організацій;
 - ✓ забезпечити реалізацію в навчальному процесі гуманістичної спрямованості освіти, орієнтованість її на пріоритет загальнолюдських цінностей.
- У результаті засвоєння навчального матеріалу студенти повинні
- **знати:** основну та додаткову літературу, джерела, програмний матеріал курсу; методи та засоби зовнішньої політики держав; основні етапи дипломатичних відносин України з провідними міжнародними організаціями та державами світу, результати цих стосунків та перспективи; місце України в сучасній міжнародній системі; біографічні відомості політичних діячів, дипломатів України, які суттєво впливали на розробку та реалізацію зовнішньої політики нашої держави; види та специфіку документів дипломатичного представництва; геополітичні тенденції, з урахуванням яких працює сучасна українська дипломатична служба; проблеми та перспективи розвитку України у світовому цивілізаційному процесі;

- **вміти:** користуватися історико-географічними картами, мультимедійними засобами під час доповіді з зовнішньополітичних проблем; розрізняти види документів дипломатичного представництва та аналізувати їх; орієнтуватися у методах та засобах роботи зовнішньополітичних відомств; застосовувати знання для орієнтації в сучасній міжнародній політиці; зіставляти геополітичні інтереси України зі світовими процесами; аналізувати головні етапи розвитку зовнішньої політики України, закономірності становлення та функціонування української

дипломатії; визначати роль і місце України на міжнародній арені, усвідомлювати специфіку національної геополітики та геостратегії.

Дане навчальне видання допоможе студентам опанувати курс «Зовнішня політика України», набути необхідних знань та вмінь із дисципліни, ґрунтовно підготуватися до успішного складання іспиту. Посібник структуровано таким чином, щоб полегшити аудиторне та самостійне навчання студентів. Відповідно матеріал дисципліни розділено на 10 тем, кожна з яких містить:

- ✓ **проблемні питання**, висвітлені викладачем упродовж лекції;
- ✓ **мету та завдання** до лекції, з огляду на які лектор чітко дотримуватиметься теми заняття, а студенти – орієнтуватимуться в навчальному матеріалі;
- ✓ **основні елементи лекції**, тобто ті ключові історичні сюжети, які має опанувати студент самостійно чи за допомогою педагога;
- ✓ **перелік персоналій** – основні політичні діячі, дипломати, діяльність яких розкрито на лекціях;
- ✓ **основні поняття** – обов'язкові для вивчення терміни до кожної теми;
- ✓ **завдання та питання для самоконтролю**, які потребують не тільки пошуку фактів у підручниках, але й їхнього аналітичного опрацювання, творчого підходу студента до написання невеликого аналітичного есе, що сприятиме формуванню умінь і навичок порівнювати події та процеси в історії дипломатії України, визначати їх передумови, особливості, причини та наслідки;
- ✓ **тести** — завдання з вибором одного правильного варіанта з чотирьох запропонованих. Виконання тестів і аналіз отриманих результатів дозволять виявити прогалини у навчанні, систематизувати й узагальнити інформацію. Комплекс тестів корисний для самоаналізу, стимуляції саморозвитку та послідовного засвоєння матеріалу.

ТЕМАТИЧНИЙ РОЗПОДІЛ ЛЕКЦІЙ І СЕМІНАРІВ

Теми лекцій
1. Зовнішня політика Української Народної Республіки (УНР) (1917 – 1918)
2. Зовнішня політика Української Держави гетьмана Павла Скоропадського (квітень – грудень 1918 р.)
3. Зовнішня політика Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) (1918 – 1919)
4. Зовнішня політика Української Народної Республіки (УНР) (1918 – 1921)
5. Зовнішня політика Радянської України (1917 – 1923)
6. Зовнішня політика Української Радянської Соціалістичної Республіки (УРСР) (1944 – 1991)
7. Зовнішня політика Республіки Україна: періодизація, правова база, пріоритети
8. Українська дипломатія в міжнародних організаціях
9. Зовнішня політика України на пострадянському просторі
10. Відносини України з державами Європи, Азії та Америки

Теми семінарів

1. Проголошення незалежності України й основні напрями її зовнішньополітичної діяльності
2. Діяльність України в складі провідних міжнародних організацій – ООН, ОБСЄ, Ради Європи
3. Основні напрямки співробітництва України з НАТО та Європейським Союзом
4. Участь України в міжнародних організаціях пострадянського простору
5. Відносини України із західноєвропейськими державами
6. Відносини України з державами Центральної та Південно-Східної Європи

ТЕМИ ЛЕКЦІЙ

Тема 1. Зовнішня політика Української Народної Республіки (УНР) (1917 – 1918)

1. Місце і роль «українського питання» в міжнародній політиці на початку ХХ ст.
2. Проголошення УНР у 1917 р. та становлення напрямків зовнішньої політики. Відносини з країнами Антанти.
3. Відносини Центральної Ради з Радянською Росією. Ультиматум Раднаркому від 4 грудня 1917 р. та перипетії російсько-української війни.
4. Берестейська угода УНР з країнами Четвертного союзу, її зміст та наслідки для України.
5. Підсумки дипломатичної діяльності УНР.

Мета: проаналізувати основні завдання та результати зовнішньої політики УНР періоду Центральної Ради.

Завдання: розглянути роль «українського питання» на міжнародній арені на початку ХХ ст.; окреслити магістральні напрямки зовнішньої політики УНР; проаналізувати зміст та досягнення дипломатичних відносин з країнами Антанти та Четвертного Союзу; висвітлити причини та наслідки російсько-українського конфлікту кінця 1917 – початку 1918 р.

Основні елементи лекції. Українські землі на початку ХХ ст. перебували у складі двох імперій – Російської та Австро-Угорської. Подальша доля українців напряму залежала від ідеології та політики цих країн.

У **першому** питанні лекції розкриємо плани Росії та Австро-Угорщини щодо українських земель, а також місце і роль «українського питання» в міжнародній політиці початку ХХ ст.

У **другому** питанні розглянемо історію становлення та розвитку УНР, окреслимо умови прийняття, зміст і наслідки Універсалів Центральної Ради. Зосередимо увагу й на процесі формування дипломатичного відомства УНР, його структурі, напрямках роботи. Проаналізуємо результати співпраці українських дипломатів із представниками країн Антанти.

У **третьому** питанні висвітлимо дослідження російського вектора української дипломатії, з'ясуємо причини та наслідки російсько-українського протистояння 1917 – 1918 рр. У формі дискусії зі студентами пояснимо безальтернативність

російсько-українського конфлікту 1917 р. й відносно на питання, чому українські соціалісти, які були при владі в УНР, не змогли досягти порозуміння з російськими соціалістами (більшовиками), що керували РСФРР.

У **четвертому** питанні окреслимо результати відносин Генерального секретаріату закордонних справ УНР із державами Четвертного союзу. Пояснимо причини виходу УНР із Першої світової війни та обставини, які змусили українців залишити коло переможців та зробити ставку у дипломатичній роботі на країни, що програвали війну. Проаналізуємо також зміст Брест-Литовського мирного договору 1918 р. та його наслідки. Наведемо оцінки істориків та політиків відносно Брест-Литовської міжнародної угоди. Зокрема, полемізуючи зі студентами, запропонуємо їм обрати альтернативні погляди: Брест-Литовська угода – це дипломатичне досягнення чи поразка української дипломатії.

Наприкінці лекції підіємо підсумки щодо зовнішньополітичної діяльності УНР 1917 – 1918 рр., укажемо на здобутки та прорахунки українського дипломатичного відомства, визначимо можливі перспективи новоствореної держави з огляду на тогочасну міжнародну ситуацію.

Персоналії: Володимир Антонов-Овсієнко, віце-консул Арке, Ашіда Хітоші, Джон Піктон Бедж (Багге), Володимир Винниченко, Ібрагім Гаккі-паша, Петро Ганчев, Всеволод Голубович, Карл Адольф Максиміліан Гофман, Михайло Грушевський, Дуглас Дженкінс, Герман Еміль фон Ейхорн, Сергій Єфремов, Лев Каменев, Олександр Керенський, Константин Коанде, Юрій Коцюбинський, Ріхард фон Кюльман, Альфред фон Лінзінген, Микола Любинський, Георгій Львов, Томаш Масарик, Михайло Муравйов, Ахмед Мухтар-бей Моллаогли, Ахмет Нессім-бей, Жан Пелісьє (Полісіс), Симон Петлюра, Васил Родославов, Микола II Романов, Олександр Севрюк, Федір Сергєєв (Артем), Павло Скоропадський, Жорж Табуї, Мехмед Талаат-паша, Микола Терещенко, Лев Троцький, Володимир Ульянов (Ленін), Йоганн Форгач, Іраклій Церетелі, Челебі Челебієв, Оттокар Чернін, Пилип Альфонс Мумм фон Шварценштайн, Микола Шраг, Олександр Шульгін, аташе Ятс.

Основні поняття: «ad hoc», анексія, аташе, визнання «de facto», визнання «de jure», дипломатична місія, дипломатична нота, консульство, контрибуція, посольство, прелімінарний договір, ратифікація, сепаратний мир, суверенітет, «українське питання».

Завдання та питання для самоконтролю

1. Виділіть основні етапи зовнішньої політики УНР доби Центральної Ради. Коротко охарактеризуйте їх.
2. Укажіть обов'язки та завдання зовнішньополітичного відомства УНР відповідно до «Проекту організації Народного Міністерства справ Закордонних» Олександра Шульгіна.
3. Назвіть основні завдання зовнішньополітичного відомства УНР наприкінці 1917 р. Шляхи їх виконання та наслідки. Відповідь обґрунтуйте.
4. Розкрийте історію відносин УНР із державами Антанти.
5. Дипломати та політики УНР в 1917 – 1918 рр. орієнтувалися на держави Четвертного союзу або на країни Антанти. Поясніть логіку зовнішньополітичної орієнтації українського дипломатичного відомства. На що сподівались та які результати УНР отримали від такої «двовекторної політики»?

6. Розкрийте історію відносин УНР із державами Четвертного союзу.

7. Назвіть причини українсько-російської війни кінця 1917 – початку 1918 р. Чому українські соціалісти УНР не змогли знайти порозуміння з російськими соціалістами (більшовиками), що керували РСФРР?

8. Розкрийте історію зовнішньополітичних відносин УНР з Радянською Росією.

9. Опишіть причини підписання Брест-Литовського мирного договору. Укажіть його зміст та наслідки для українських земель. З'ясуйте: міжнародна угода – досягнення УНР на міжнародній арені чи дипломатична поразка українських політиків.

10. Назвіть помилки, яких, на вашу думку, припустилися українські дипломати УНР у 1917 – 1918 рр. Оцініть роботу зовнішньополітичного відомства УНР доби Центральної Ради.

Тести

1. Держави, до складу яких на початку ХХ ст. входили українські землі і відповідно від волі яких залежало вирішення «українського питання»:
 1. Румунія;
 2. Російська імперія;
 3. Османська імперія;
 4. Германська імперія;
 5. Австро-Угорська імперія;
 6. Річ Посполита.
 а) 1, 4; б) 2, 5; в) 2, 3, 6; г) 2, 5, 6.
2. Керівник делегації Центральної Ради, яку відрядили до Петрограда у травні 1917 р. з вимогою до Тимчасового уряду визнати автономію України:
 - а) Михайло Грушевський;
 - б) Симон Петлюра;
 - в) Сергій Єфремов;
 - г) Володимир Винниченко.
3. Керівник Генерального секретаріату міжнаціональних справ УНР:
 - а) Всеволод Голубович;
 - б) Сергій Єфремов;
 - в) Дмитро Дорошенко;
 - г) Микола Любинський.
4. Представники Тимчасового уряду, які брали участь у переговорах із Центральною Радою у червні 1917 р.:
 - а) Сергій Єфремов, Георгій Львов, Олександр Керенський;
 - б) Микола Терещенко, Олександр Керенський, Іраклій Церетелі;
 - в) Юрій Коцюбинський, Борис Савінков, Олександр Керенський;
 - г) Микола Терещенко, Йосип Сталін, Лев Троцький.
5. Керівник другої української делегації до Петрограда у липні 1917 р. для подальшого узгодження порядку державного управління Україною:
 - а) Олександр Шульгін;
 - б) Микола Любинський;
 - в) Сергій Єфремов;
 - г) Володимир Винниченко.
6. Універсал, після прийняття якого УНР проводить самостійну зовнішню політику:
 - а) I;
 - б) II;
 - в) III;
 - г) IV.
7. День працівників української дипломатії, приурочений до створення першого зовнішньополітичного відомства УНР, відзначають:
 - а) 22 грудня;
 - б) 22 листопада;
 - в) 22 жовтня;
 - г) 22 вересня.
8. Перший керівник зовнішньополітичного відомства Центральної Ради:
 - а) Микола Скрипник;
 - б) Всеволод Голубович;
 - в) Дмитро Дорошенко;
 - г) Олександр Шульгін.

9. Аташе японського посольства у Петрограді, який першим налагодив зв'язки з Центральною Радою:
 - а) Ашіда; б) Ятс; в) Арке; г) Нессім.
10. Країна, яка в грудні 1917 р. першою визнала уряд УНР:
 - а) Франція; б) Польща; в) Румунія; г) Велика Британія.
11. Посада або ранг дипломатичного представника:
 - а) вето; б) репатріант; в) інтервент; г) аташе.
12. У грудні 1917 р. представником Британії при уряді УНР був призначений:
 - а) Джон Бедж; б) Жорж Табуї;
 - в) віце-консул Арке; г) Карл Адольф Максиміліан Гофман.
13. Генеральне секретарство справ міжнародних ІІ (24) грудня 1917 р. подало ноту до країн-противників із пропозицією:
 - а) створити належні умови для усунення більшовицької влади в Петрограді;
 - б) визнати незалежність УНР;
 - в) припинити бойові дії та розпочати переговори на мирній конференції;
 - г) відновити Російську імперію з українською автономією у її складі.
14. Порядковий номер Універсалу Центральної Ради, за яким проголошено незалежність УНР:
 - а) І; б) ІІ; в) ІІІ; г) ІV.
15. Зовнішньополітичне відомство УНР у січні 1918 р. очолив:
 - а) Всеволод Голубович; б) Олександр Шульгін;
 - в) Дмитро Дорошенко; г) Микола Любинський.
16. Протиправне приєднання державою території іншої країни:
 - а) анексія; б) експансія; в) анклав; г) оптація.
17. Згідно з Четвертим Універсалом Центральної Ради проголошено:
 - а) незалежність УНР;
 - б) самовільну автономію українських земель;
 - в) завдання Центральній Раді разом із національними меншинами – підготувати закон про автономний устрій України, затверджений на Установчих зборах;
 - г) створення УНР.
18. Радянськими військами, які наступали на Київ на початку 1918 р., командував:
 - а) Фелікс Дзержинський; б) Лев Троцький; в) Лев Каменев; г) Михайло Муравйов.
19. Платежі, що стягуються державою-переможцем із країни, яка прогала війну:
 - а) анексія; б) контрибуція; в) експропріація; г) інтервенція.
20. Дата визнання у м. Брест-Литовському делегаціями держав Четвертного союзу УНР незалежною державою та правоспроможною вступати в міжнародні відносини:
 - а) 27 січня (9 лютого) 1918 р.; б) 13 (26) січня 1918 р.;
 - в) 9 (22) грудня 1917 р.; г) 27 листопада (9 грудня) 1917 р.
21. Країни, з якими делегація УНР підписала договір у Бресті 27 січня 1918 р.:
 - а) Англія, Франція; б) Болгарія, Польща;
 - в) Німеччина, Австро-Угорщина; г) Росія, Туреччина.
22. Прізвище українського дипломата, який підписав Брест-Литовський мирний договір:
 - а) Микола Шраг; б) Олександр Шульгін; в) Петро Ганчев; г) Олександр

Севрюк.

23. Господарську угоду між УНР та Німеччиною було укладено:

а) у травні 1917 р.; б) жовтні 1917 р.; в) квітні 1918 р.; г) червні 1918 р.

24. Договір про мир або перемир'я, укладений однією державою чи групою держав із противником окремо від його союзників:

а) сепаратний мир; б) прелімінарна угода; в) модус вівенді; г) модус проседенді.

25. Останній керівник зовнішньополітичного відомства УНР доби Центральної Ради:

а) Всеволод Голубович; б) Олександр Шульгін;

в) Дмитро Дорошенко; г) Микола Любинський.

Тема 2. Зовнішня політика Української Держави гетьмана Павла Скоропадського (квітень – грудень 1918 р.)

1. Становлення Української Держави та історія розбудови дипломатичного відомства.

2. Зовнішньополітичні пріоритети гетьмана Павла Скоропадського. Відносини Української Держави з Четвертним союзом та Антантою.

3. Територіальні проблеми та шляхи їх вирішення.

Мета: проаналізувати основні завдання та результати зовнішньої політики Української Держави.

Завдання: розкрити структуру Міністерства закордонних справ Української Держави, його методи та напрями діяльності; визначити досягнення та прорахунки українських дипломатів в добу Гетьманату.

Основні елементи лекції. Після державного перевороту у квітні 1918 р. до влади прийшов генерал Павло Скоропадський.

Розглядаючи обставини зміни влади, розкриємо *перше* питання: процес становлення органів новоствореної держави, тобто історію розбудови, структури, функціональних обов'язків дипломатичного відомства, результати роботи посольств і консульств Української Держави у зарубіжних країнах.

У *другому* питанні визначимо мету, завдання, пріоритети зовнішньої політики гетьмана, проаналізуємо результати діяльності Української Держави у відносинах із країнами-членами Четвертного союзу та Антанти.

У *третьому* питанні з'ясуємо зміст територіальних претензій до Української Держави, пояснимо проблеми об'єднання українських земель у складі єдиної держави та принцип іредентизму щодо Холмщини, Підляшшя, Бессарабії, Буковини, Закарпаття, Криму, Чорноморщини.

У висновках узагальнимо матеріал щодо зовнішньополітичної діяльності Української Держави, окреслимо здобутки та прорахунки українського дипломатичного відомства, визначимо можливі перспективи новоствореної держави з огляду на тогочасну міжнародну ситуацію.

Персоналії: Георгій Афанасьєв, Микола Василенко, Сергій Гербель, Георг фон Гертлінг, Вільгельм II Гогенцоллерн, Всеволод Голубович, Владислав Дашкевич-

Горбачівський, Борис Донський, Дмитро Дорошенко, Герман Еміль фон Ейхорн, Іон Інкулець, Гюнтер фон Кірхбах, Іван Коростовець, Петро Краснов, Федір Лизогуб, В'ячеслав Липинський, Микола Любинський, Дмитро Мануїльський, Жан Міллер, Християн Раковський, Микола Рябовол, Олександр Севрюк, Павло Скоропадський, Антон Слуцький, Сулейман (Матвій) Сулькевич, Ян Токаржевський-Карашевич, Йоганн Форгач, Олександр Цвікевич, Олександр Черячукін, Пилип Альфонс Мумм фон Шварценштайн, Іван Шишманов, Федір (Теодор) Штейнгель, Андрій Яковлев.

Основні поняття: агреман, акредитування, вірчі грамоти, інтервенція, інтерновані громадяни, іредентизм, прелімінарна угода, ратифікація, репатріація, федералізм.

Завдання та питання для самоконтролю

1. Виділіть основні етапи зовнішньої політики Української Держави. Коротко охарактеризуйте їх.
2. Розкрийте зовнішньополітичні пріоритети Української Держави (квітень – грудень 1918 р.).
3. Яку країну з офіційним візитом відвідали голова уряду та гетьман Української Держави? Які результати цих дипломатичних заходів?
4. Опишіть історію українсько-російських дипломатичних відносин у період існування Української Держави. Розкрийте зміст прелімінарної угоди від 12 червня 1918 р. між РСФРР та Українською Державою.
5. Поясніть сутність «кримського питання» та опишіть спроби його вирішення в часи Гетьманату. Розкрийте зміст та наслідки прелімінарної умови від вересня 1918 р. між кримською делегацією та Українською Державою.
6. Поясніть зміст «бессарабського питання» та проаналізуйте спроби його вирішення у період правління гетьмана Павла Скоропадського.
7. Розкрийте зміст та результати переговорів делегацій Білоруської Народної Республіки та Української Держави.
8. Поясніть причини зміни Українською Державою зовнішньополітичного курсу 14 листопада 1918 р. Яку роль в цій події відіграла «Записка дев'ятьох»?
9. Розкрийте зміст та результати переговорів делегацій Всевеликого Війська Донського та Української Держави.
10. Визначте прорахунки та досягнення Міністерства закордонних справ періоду Української Держави. Оцініть роботу дипломатичного відомства.

Тести

1. Дата гетьманського перевороту та ліквідації республіканського режиму в Україні:
 - а) березень 1917 р.;
 - б) липень 1917 р.;
 - в) лютий 1918 р.;
 - г) квітень 1918 р.
2. Міністр закордонних справ Української Держави за гетьманування Павла Скоропадського:
 - а) Дмитро Дорошенко;
 - б) Християн Раковський;
 - в) Всеволод Голубович;
 - г) Симон Петлюра.
3. Держава, яка не ратифікувала Брест-Литовський мирний договір:
 - а) Туреччина;
 - б) Німеччина;
 - в) Австро-Угорщина;
 - г) Болгарія.
4. Вручення дипломатичним представником вірчих грамот главі держави, у якій він

(представник) перебуває:

- а) дипломатична аудієнція;
 - б) експатріація;
 - в) акредитування;
 - г) акламація.
5. Німецький посол у Києві в період існування Української Держави:
 - а) Герман Ейхорн;
 - б) Пилип Мумм фон Шварценштайн;
 - в) Георг Гертлінг;
 - г) Федір Штейнгель.
 6. Держава, яка першою ратифікувала Брест-Литовський мирний договір:
 - а) Туреччина;
 - б) Німеччина;
 - в) Австро-Угорщина;
 - г) Болгарія.
 7. Наслідки, до яких призвела анексія румунами українського регіону:
 - а) керівництво обох країн розриває дипломатичні відносини;
 - б) держави розв'язали «митну війну»;
 - в) розпочався військовий конфлікт між Українською Державою та Румунією;
 - г) держави обмежилися взаємними апеляціями до країн Антанти.
 8. Згода держави, що приймає на призначення певної особи дипломатичним представником акредитуєної держави:
 - а) акламація;
 - б) нунцій;
 - в) цесія;
 - г) агреман.
 9. Посол Української Держави в Туреччині:
 - а) Іван Шишманов;
 - б) Олександр Шульгін;
 - в) Ян Токаржевський-Карашевич;
 - г) Християн Раковський.
 10. Голова уряду Української Держави, який влітку 1918 р. з офіційним візитом прибув до Німеччини:
 - а) Федір Лизогуб;
 - б) Георгій Афанасьєв;
 - в) В'ячеслав Голубович;
 - г) Симон Петлюра.
 11. Основна тема переговорів між Українською Державою та Білоруською Народною Республікою:
 - а) питання майбутніх торговельних та економічних угод;
 - б) умови військового союзу проти РСФРР;
 - в) питання взаємного визнання та врегулювання кордонів;
 - г) умови обміну громадянами та консульськими представництвами.
 12. Голова уряду Криму, який у дипломатичних переговорах з Українською Державою прагнув зберегти незалежність або широку автономію:
 - а) Сулейман Сулькевич;
 - б) Олександр Черячукін;
 - в) Жан Міллер;
 - г) Антон Слуцький.
 13. Вимоги повернення раніше втрачених територій певної держави з метою об'єднати їх у межах іншої держави:
 - а) анексія;
 - б) інтервенція;
 - в) іредентизм;
 - г) окупація.
 14. Міністр закордонних справ Української Держави за гетьманування Павла Скоропадського:
 - а) Федір Лизогуб;
 - б) Георгій Афанасьєв;
 - в) Всеволод Голубович;
 - г) Симон Петлюра.
 15. Країна, до якої у вересні 1918 р. гетьман Скоропадський зробив офіційний візит:
 - а) Туреччина;
 - б) Німеччина;
 - в) Австро-Угорщина;
 - г) Болгарія.
 16. Попередня угода між противниками, що визначає умови укладання остаточного мирного договору:
 - а) сепаратний мир;
 - б) прелімінарна угода;
 - в) модус вівенді;
 - г) модус проседенді.

17. Посол Української Держави в Берліні:

а) Федір Штейнгель; б) Микола Василенко; в) Андрій Яковлев; г) Іван Шинманов.

18. Умова, якої не було у прелімінарному договорі, підписаному між представниками Криму та Української Держави у вересні 1918 р.:

- а) Криму надавали широку автономію включно з правом мати власний бюджет, парламент, крайовий уряд та армію;
- б) на Кримському півострові проводили політику українізації;
- в) Українська Держава контролює армію та флот Криму;
- г) Українська Держава спільно з крайовим урядом Криму керує фінансовою системою, залізницею, поштою та телеграфом.

19. Міністр закордонних справ Української Держави за гетьманування Павла Скоропадського:

- а) В'ячеслав Липинський; б) Християн Раковський;
- в) Всеволод Голубович; г) Микола Василенко.

20. Керівник Кубанської Законодавчої Ради, який звернувся до Української Держави за військовою допомогою:

а) Іон Інгулець; б) Олександр Цвікевич; в) Микола Рябовол; г) Антон Слущкий.

21. Етнічна українська земля, стосовно якої почалися переговори у Києві (жовтень 1918 р.) між представниками Української Держави та Румунії:

- а) Закарпаття; б) Бессарабія; в) Поділля; г) Кримський півострів.

22. Держава, до складу якої гетьман Скоропадський сподівався включити українські землі на федеративних засадах:

- а) Німеччина; б) Польща; в) Росія; г) Франція.

23. Довірений посланець міністра закордонних справ Української Держави в Яссах, який, враховуючи особисті зв'язки з британськими та французькими дипломатами (був у минулому посол в Китаї та Персії), мав на меті налагодити зовнішньополітичні контакти з представниками держав Антанти:

а) Іван Коростовець; б) Олександр Цвікевич; в) Жан Міллер; г) Борис Донський.

24. Міжнародна організація, до складу якої Українську Державу не прийняли у 1918 р.:

- а) ООН; б) Антанта; в) Четвертний союз; г) Ліга Націй.

25. Дата зречення влади гетьманом Скоропадським, що було наслідком внутрішньополітичних та зовнішньополітичних факторів:

- а) 7 грудня 1918 р.; б) 14 грудня 1918 р.; в) 21 грудня 1918 р.; г) 28 грудня 1918 р.

Тема 3. Зовнішня політика Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) (1918 – 1919)

1. Історія становлення ЗУНР. Структура, цілі та напрями роботи Державного Секретаріату закордонних справ.

2. Аналіз роботи української дипломатичної місії в Парижі. Здобутки та втрати

дипломатів ЗУНР.

3. Дипломатична діяльність уряду ЗУНР в екзилі (1919 – 1923 рр.).

Мета: проаналізувати напрями зовнішньої політики ЗУНР та її основні наслідки для українського народу.

Завдання: висвітлити історію становлення ЗУНР та визначити пріоритетні напрями роботи її зовнішньополітичного відомства; розкрити аспекти дипломатичної діяльності уряду ЗУНР у вигнанні.

Основні елементи теми. Розглядаючи обставини утворення ЗУНР та її органів влади у *першому* питанні, зазначимо цілі, напрями та опишемо структуру Державного секретаріату закордонних справ, наведемо короткі біографічні відомості про керівників дипломатичного відомства ЗУНР та зазначимо основні завдання міжнародної політики.

У *другому* питанні висвітлимо відносини ЗУНР із США, країнами Європи та УНР, проаналізуємо діяльність української делегації під час Паризької мирної конференції. Особливу увагу зосередимо на українсько-польських відносинах: обопільних територіальних претензіях сторін, військових діях та їх наслідках. Розглянемо досягнення та помилки дипломатичного відомства ЗУНР, з'ясуємо причини ліквідації країни у липні 1919 р.

У *третьому* питанні вивчимо роботу уряду ЗУНР в екзилі, його ставлення до подій в УНР, зокрема Варшавського договору 1920 р., результати співпраці з міжнародними організаціями та європейськими політиками щодо популяризації на міжнародній арені «українського питання». Проаналізуємо причини саморозпуску уряду в екзилі у Відні 1923 р. та результати його діяльності.

У висновках до лекції з'ясуємо можливі перспективи новоствореної держави з огляду на тогочасну міжнародну політику.

Персоналії: генерал Бертелемі, Степан Вітвицький, Вудро Вільсон, Дмитро Вітовський, Юзеф Геллер, Сидір Голубович, Олександр Греков, Ян Дмовський, Жорж Клемансо, Кость Левицький, Девід Ллойд Джордж, Михайло Лозинський, Михайло Омелянович-Павленко, Василь Панейко, Євген Петрушевич, Григорій Сидоренко, Степан Смаль-Стоцький, Василь Стефаник, Лонгин Цегельський, Андрій Шептицький.

Основні поняття: анексія, «лінія Бертелемі», окупація, офензива, система «санітарного кордону», уряд в екзилі.

Завдання та питання для самоконтролю

1. Назвіть основні етапи зовнішньої політики ЗУНР. Коротко охарактеризуйте їх. Оцініть діяльність зовнішньополітичного відомства ЗУНР.

2. Проаналізуйте основні напрями зовнішньополітичного курсу ЗУНР (листопад 1918 – липень 1919 р.).

3. Визначте прорахунки та досягнення Міністерства закордонних справ ЗУНР.

4. Розкрийте історію розгляду «українського питання» на Паризькій мирній конференції. Які наслідки Паризької мирної угоди для України? Відповідь обґрунтуйте.

5. Чому українські політичні лідери покладали надії щодо розбудови держави на «14 пунктів», проголошених президентом США Вудро Вільсоном?

6. Назвіть країни, які мали територіальні претензії до ЗУНР. Коротко охарактеризуйте сутність цих претензій.

7. Дайте визначення поняття „Акт Злуки“. Яке значення цієї історичної події для українських земель?

8. Назвіть час, умови та наслідки завершення польсько-української війни на Західній Україні.

9. Яким було ставлення політичних діячів та громадськості Західної України, які перебували на той час під польською окупацією чи на чужині в еміграції, до Варшавського договору 1920 р.?

10. Визначте результати роботи уряду ЗУНР в еміграції та причини його саморозпуску.

Тести

- Дата прийняття Українською Національною Радою тимчасового закону «Про державну самостійність українських земель колишньої Австро-Угорської монархії»: а) 1 листопада 1918 р.; б) 13 листопада 1918 р.; в) 22 січня 1919 р.; г) 5 червня 1919 р.
- Прізвище першого голови Тимчасового державного секретаріату ЗУНР: а) Сидір Голубович; б) Євген Петрушевич; в) Олександр Греков; г) Кость Левицький.
- Регіон, який не входив до складу ЗУНР відповідно до тимчасового закону «Про державну самостійність українських земель колишньої Австро-Угорської монархії»: а) Галичина; б) Буковина; в) Волинь; г) Закарпаття.
- Держава та її політичний лідер, якому уряд ЗУНР у дипломатичній ноті від 26 листопада 1918 р. запропонував стати арбітром українсько-польського конфлікту: а) УНР, Симон Петлюра; б) Велика Британія, Девід Ллойд Джордж; в) Франція, Жорж Клемансо; г) США, Вудро Вільсон.
- Прізвище президента ЗУНР: а) Сидір Голубович; б) Євген Петрушевич; в) Олександр Севрюк; г) Лев Бачинський.
- Місто, в якому не був розташований уряд ЗУНР: а) Могилів-Подільський; б) Тернопіль; в) Чортків; г) Кам'янець-Подільський.
- Голова дипломатичного відомства ЗУНР у 1918 – 1919 рр.: а) Михайло Омелянович-Павленко; б) Олександр Греков; в) Василь Панейко; г) Лонгин Цегельський.
- Місто, в якому не був розміщений уряд ЗУНР: а) Львів; б) Бучач; в) Станіславів; г) Рівне.
- Голова Державного секретаріату закордонних справ ЗУНР у січні – березні 1919 р.: а) Лонгин Цегельський; б) Василь Панейко; в) Сидір Голубович; г) Євген Петрушевич.
- Керівники об'єднаної української делегації під час Паризької мирної конференції: а) Григорій Сидоренко, Василь Панейко;

- Михайло Лозинський, Дмитро Вітовський; в) Кость Левицький, Євген Петрушевич; г) Степан Смаль-Стоцький, Сидір Голубович.
- Міжнародний договір, який юридично закріпив анексію Бухарестом буковинської землі: а) Лозаннський; б) Генуезька; в) Тріанонський; г) Сен-Жерменський.
- Дата проголошення у Києві «Акта з'єднання УНР та ЗУНР»: а) 1 грудня 1918 р.; б) 3 січня 1919 р.; в) 22 січня 1919 р.; г) 19 березня 1919 р.
- Міжнародний договір, який юридично закріпив анексію Варшавою галицьких земель: а) Севрський; б) Сен-Жерменський; в) Нейський; г) Тріанонський.
- Керівник першого дипломатичного представництва ЗУНР у європейській державі (м. Прага): а) МIRON Тарнавський; б) Степан Смаль-Стоцький; в) Дмитро Вітовський; г) Джамбулат Канаков.
- Голова зовнішньополітичного відомства ЗУНР у березні – червні 1919 р.: а) Василь Панейко; б) Михайло Лозинський; в) Юзеф Геллер; г) Євген Петрушевич.
- Дата надання Паризькою мирною конференцією та Найвищою Радою Антанти правових підстав Польщі «тимчасово окупувати» Східну Галичину: а) березень 1919 р.; б) червень 1919 р.; в) липень 1919 р.; г) грудень 1919 р.
- Назва лінії кордону, за якою до Польщі відходила майже половина західноукраїнської території, у тому числі Львів та нафтові родовища Борислава й Дрогобича: а) лінія Керзона; б) лінія Бертелемі; в) Чортківська офензива; г) демаркаційна лінія.
- Українська етнічна територія, яка входила до складу ЗУНР, проте згодом відійшла до Чехословаччини: а) Галичина; б) Буковина; в) Волинь; г) Закарпаття.
- «Чортківська офензива» – це: а) контрнаступ польських військ проти армії УГА в районі м. Чортків навесні 1919 р.; б) назва Тимчасового уряду ЗУНР, що перебував у м. Чортків на початку 1919 р.; в) секретна служба російської армії, яка діяла на українських землях Галичини; г) наступальна операція УГА проти польських військ у червні 1919 р.
- Зовнішньополітичне відомство ЗУНР було ліквідоване: а) у травні 1919 р.; б) червні 1919 р.; в) липні 1919 р.; г) серпні 1919 р.
- Причини поразки ЗУНР: 1. міжнародна ізоляція держави; 2. прихильне ставлення країн Антанти до Польщі; 3. воєнна перевага РСФРР та УСРР. а) 1, 3; б) 2, 3; в) 3; г) 1, 2.
- Міжнародний договір, за яким юридично передано Закарпаття Чехословаччині: а) Севрський; б) Сен-Жерменський; в) Нейський; г) Тріанонський.

23. Місто, в якому зосереджувався уряд ЗУНР до самолівідації:
 - а) Варшава; б) Відень; в) Прага; г) Берлін.
24. Після ліквідації Державного секретаріату закордонних справ на нову посаду «головноуповноваженого у закордонних справах» призначено:
 - а) Василя Панейка; б) Степана Витвицького;
 - в) Юзефа Геллера; г) Сидора Голубовича.
25. Рік самолівідації екзильного уряду ЗУНР Євгена Петрушевича:
 - а) 1921 р.; б) 1922 р.; в) 1923 р.; г) 1924 р.

Тема 4. Зовнішня політика Української Народної Республіки (УНР) (1918 – 1920)

1. Концептуальні засади та доктрини українських політиків і дипломатів щодо зовнішньої політики УНР доби Директорії.
2. Відносини Директорії УНР із РСФРР. Переговори Директорії УНР із командуванням штабу Антанти на Півдні України.
3. Дипломатична діяльність уряду УНР в екзилі (1920 – 1922 рр.).

Мета: висвітлити найважливіші аспекти дипломатії УНР доби Директорії.

Завдання: розглянути основні етапи та напрямки зовнішньої політики УНР; визначити досягнення та прорахунки дипломатичного відомства УНР 1918 – 1921 рр.; охарактеризувати дипломатичну роботу уряду УНР в екзилі.

Основні елементи теми. Після падіння гетьманської держави остання спроба українців розбудувати суверенну країну пов'язана з історією другої УНР під керівництвом Директорії. Період УНР 1918 – 1920 рр. чи не найтрагічніший в українській історії початку ХХ ст., для якого характерне значне погіршення становища України, звідусіль оточеної ворогами, поступове витіснення «українського питання» на маргінес світової політики.

У *першому* питанні розглянемо етапи зовнішньої політики УНР, окреслимо їх основні риси, завдання та результати роботи Міністерства закордонних справ за керівництва Володимира Чехівського, Кость Мацієвича, Володимира Темницького, Андрія Лівіцького, Андрія Ніковського, а також концептуальні засади та доктрини українських політиків і дипломатів щодо зовнішньої політики УНР.

У *другому* питанні проаналізуємо українсько-російські мирні переговори, розглянемо причини, перипетії та наслідки війни УНР із РСФРР. У межах цього питання розкриємо зміст та наслідки Варшавського договору 1920 р. та Ризького мирного договору 1921 р., пояснимо реакції на вищезазначені міжнародні угоди українських політиків, висвітлимо спроби Директорії знайти союзників серед країн Антанти та Збройних сил Півдня Росії (Русской Армии), оцінимо результати переговорів дипломатів УНР із командуванням штабу Антанти на Півдні України.

У *третьому* питанні опишемо зовнішньополітичну діяльність уряду УНР в екзилі за керівництва Симона Петлюри, Андрія Лівіцького, В'ячеслава Прокоповича, Степана Вітвицького, Миколи Лівіцького, Миколи Плав'юка.

У висновках визначимо можливі перспективи УНР з огляду на тогочасну міжнародну політику.

Персоналії: Володимир Винниченко, Степан Вітвицький, Петро Врангель, Олександр Геруа, Олександр Греків (Греков), Антон Денікін, Ян Домбський, Джордж Керзон, Соломон Крим, Бела Кун, Андрій Лівіцький, Микола Лівіцький, Ісаак Мазепа, Семен Мазуренко, Дмитро Мануїльський, Борис Мартос, Нестор Махно, Кость Мацієвич, Андрій Ніковський, Сергій Остапенко, Симон Петлюра, Юзеф Пілсудський, Микола Плав'юк, Християн Раковський, Володимир Темницький, Юрій Тютюник, Дмитро Ульянов, Анрі Фрайденберг, Володимир Чехівський, Георгій Чичерін.

Основні поняття: анексія, Зимові походи, інтервенція, інтервенти, интерновані війська, окупація, концесія, «листопадовий рейд», лінія Керзона, сепаратний мир, «трикутник смерті», уряд в екзилі.

Завдання та питання для самоконтролю

1. Яку зовнішньополітичну концепцію передбачено в першій тимчасовій конституції УНР від 26 грудня 1918 р.?
2. З якою проблематикою пов'язували зовнішньополітичні доктрини програмних документів українських політичних партій?
3. Розкрийте основні напрямки зовнішньополітичного курсу УНР (грудень 1918 – листопад 1920 р.).
4. Охарактеризуйте звинувачення Георгія Чичеріна щодо політики уряду ЗУНР, відповідь українських дипломатів на ноту Чичеріна.
5. У чому полягала суть спільної міжнародної політики УНР та РСФРР, запропонованої Дмитром Мануїльським?
6. Розкрийте зміст та результати українсько-французьких переговорів навесні 1919 р.
7. Розкрийте зміст декларації України, Білорусії, Кубані і Дону «Про їхню політичну концепцію», яку розробив віце-міністр зовнішніх справ УНР Арнольд Марголін. Чому декларація Марголіна не відповідала загальному напрямку зовнішньої політики УНР?
8. Проаналізуйте діяльність дипломатичної місії УНР в Одесі у складі Олександра Грекова, Ісаака Мазепа та Сергія Остапенка.
9. Варшавський договір для УНР – це дипломатичний успіх чи зовнішньополітична поразка? Відповідь обґрунтуйте.
10. Визначте прорахунки та досягнення Міністерства закордонних справ УНР доби Директорії.

Тести

1. Міністр закордонних справ УНР із грудня 1918 р. до лютого 1919 р.:
 - а) Володимир Чехівський; б) Володимир Затонський;
 - в) Сергій Бакинський; г) Андрій Лівіцький.
2. «Акт з'єднання УНР і ЗУНР» було укладено за часів:
 - а) Центральної Ради; б) Директорії;
 - в) гетьмана Скоропадського; г) більшовиків.
3. Міністр закордонних справ УНР із лютого до квітня 1919 р.:
 - а) Володимир Чехівський; б) Володимир Темницький;
 - в) Кость Мацієвич; г) Андрій Ніковський.

4. «Акт з'єднання УНР та ЗУНР» було укладено:
 - а) у 1917 р.; б) 1918 р.; в) 1919 р.; г) 1920 р.
5. Міністр закордонних справ УНР із квітня до серпня 1919 р.:
 - а) Володимир Чехівський; б) Володимир Темницький;
 - в) Кость Мацієвич; г) Андрій Ніковський.
6. Посол УНР у Румунії з 1919 р. до 1923 р., який намагався отримати від королівського уряду реальну військову й політичну допомогу в боротьбі проти більшовицької експансії:
 - а) Андрій Лівіцький; б) Кость Мацієвич;
 - в) Володимир Темницький; г) Сергій Остапенко.
7. Варшавська угода 1920 р. – це угода:
 - а) УНР і Польщі для боротьби проти Денікіна;
 - б) Радянської Росії і Польщі про припинення воєнних дій;
 - в) Польщі і Німеччини для боротьби проти Радянської Росії;
 - г) УНР і Польщі для боротьби проти Радянської Росії.
8. Врангелівський представник УНР у Румунії, який запропонував почати таємні переговори про укладання військово-політичного союзу проти московського Раднаркому:
 - а) Олександр Греков; б) Олександр Геруа; в) Соломон Крим; г) Сергій Остапенко.
9. «Зимові походи» – це:
 - а) похід частини військ УНР тилами денікінців та Червоної армії;
 - б) похід частини військ УНР на Львів з метою усунення Євгена Петрушевича від влади;
 - в) військова операція Червоної армії часів польсько-радянської війни;
 - г) похід частини військ УНР на Київ з метою його звільнення від більшовиків.
10. Політик, який за дорученням Верховної Ради Антанти 11 липня 1920 р. звернувся до радянського уряду з дипломатичною нотою, що містила умови припинення військових дій:
 - а) Ян Домбський; б) Джордж Керзон; в) Юзеф Пілсудський; г) Георгій Чичерін.
11. Війну польсько-українських військ із Радянською Росією розпочато:
 - а) 21 квітня 1919 р.; б) 25 квітня 1919 р.; в) 21 квітня 1920 р.; г) 25 квітня 1920 р.
12. Радянський полководець, який очолював похід радянських військ 1920 р. на Варшаву:
 - а) Бела Кун; б) Микола Щорс; в) Михайло Тухачевський; г) Григорій Котовський.
13. Дата підписання Варшавського договору:
 - а) січень 1920 р.; б) квітень 1920 р.; в) червень 1920 р.; г) жовтень 1920 р.
14. Історичний діяч, який входив до складу Директорії:
 - а) Симон Петлюра; б) Всеволод Голубович; в) Борис Мартос; г) Ісаак Мазепа.
15. Представники дипломатичних служб Польщі та УНР, які підписали Варшавський договір у 1920 р.:

- а) Симон Петлюра, Юзеф Пілсудський; б) Андрій Лівіцький, Ян Домбський;
 - в) Володимир Винниченко, Антон Слущкий; г) Федір Сергєєв, Бела Кун.
16. Міністр закордонних справ УНР із травня 1920 р. до грудня 1922 р.:
 - а) Володимир Чехівський; б) Володимир Темницький;
 - в) Кость Мацієвич; г) Андрій Ніковський.
 17. Керівник білогвардійського руху Росії, з яким Директорія у 1920 р. домовилася про спільну боротьбу проти більшовиків:
 - а) Денікін; б) Колчак; в) Корнілов; г) Врангель.
 18. Український посол в Італії, якому було доручено вжити всіх необхідних заходів для повернення на Батьківщину полонених українців із колишніх військовослужбовців австро-угорської армії:
 - а) Олександр Севрук; б) Всеволод Голубович;
 - в) Володимир Чехівський; г) Андрій Лівіцький.
 19. Держави, які уклали Варшавський договір у 1920 р.:
 - а) Польща та УНР; б) Польща та УСРР; в) Польща та РСФРР; г) Польща та ЗУНР.
 20. Назва мирного договору між Радянською Росією та Польщею, підписаного у березні 1921 р.:
 - а) Варшавський; б) Паризький; в) Ризький; г) Брестський.
 21. Політичний діяч, який не очолював Міністерство закордонних справ УНР доби Директорії:
 - а) Володимир Чехівський; б) Андрій Лівіцький; в) Кость Мацієвич; г) Ісаак Мазепа.
 22. Рік підписання Ризького мирного договору між Польщею та Радянською Росією:
 - а) 1918 р.; б) 1919 р.; в) 1920 р.; г) 1921 р.
 23. За Ризьким мирним договором Східна Галичина відійшла:
 - а) до Польщі; б) Чехословаччини; в) Румунії; г) Росії.
 24. Український посол, якого звільнили за неефективну дипломатичну роботу, бездіяльність та підозри у фінансових зловживаннях:
 - а) Олександр Севрук; б) Андрій Ніковський;
 - в) Володимир Чехівський; г) Андрій Лівіцький.
 25. Представник екзильного уряду УНР, який багато зробив для полегшення участі українських біженців на території Румунії:
 - а) Володимир Темницький; б) Кость Мацієвич;
 - в) Володимир Чехівський; г) Андрій Лівіцький.

Тема 5. Зовнішня політика Радянської України (1917 – 1923)

1. Етапи зовнішньої політики УСРР, її характерні риси, здобутки та прорахунки.
2. Структура та функції дипломатичного відомства Радянської України.
3. Створення СРСР та статус УСРР в ньому.

Мета: висвітлити найважливіші аспекти зовнішньополітичної діяльності Радянської України.

Завдання: розглянути основні етапи та напрямки зовнішньої політики УСРР, історію становлення СРСР та статус української республіки в межах союзнаї держави визначити досягнення та прорахунки дипломатичного відомства Радянської України.

Основні елементи теми. З виникненням Радянської України наприкінці 1917 р. постало питання про її зовнішньополітичну орієнтацію, виконання завдань зовнішньої політики.

У **першому** питанні охарактеризуємо етапи зовнішньої політики Радянської України, завдання та результати роботи дипломатичного відомства за керівництва Сергія Бакинського, Володимира Затонського, Миколи Скрипника, Християна Раковського; звернемо увагу на історію розв'язання проблеми міжнародного визнання Радянської України, роботу делегації УСРР на міжнародних конференціях 1920-х рр., намагання провідних держав відновити статус-кво внутрішньої побудови та ладу в межах Російської імперії, ігнорування ними спеціальних і специфічних інтересів колишніх складових частин цього державного утворення, серед них і України. Проаналізуємо перші успіхи радянських українських дипломатів, зокрема врегулювання відносин із Польщею, Румунією, Німеччиною, Австрією, Італією, Чехословаччиною, Францією, Туреччиною, а також надання міжнародної допомоги голодуючим українцям (1921 – 1923 рр.).

У **другому** питанні розглянемо структуру Народного комісаріату закордонних справ Радянської України, досягнення та помилки радянського українського дипломатичного відомства.

У **третьому** питанні – утворення СРСР та міжнародну реакцію на виникнення союзнаї федерації, місце України у складі СРСР та поступове позбавлення УСРР зовнішньополітичних функцій.

У висновках узагальнимо матеріал щодо зовнішньополітичної діяльності Радянської України 1917 – 1923 рр., визначимо можливі перспективи новоствореної держави з огляду на тогочасну міжнародну ситуацію.

Персоналії: Сергій Бакинський, Євгенія Бош, Вацлав Воровський, Микола Врублевський, Володимир Затонський, Юсуф Кемаль, Фелікс Кон, Юрій Коцюбинський, Бела Кун, Дмитро Мануїльський, Михайло Муравйов, Григорій Петровський, Михайло Поляков, Георгій П'ятаков, Християн Раковський, Федір Сергеев (Артем), Микола Скрипник, Антон Слуцький, Петро Старостін, Лев Троцький, Дмитро Ульянов, Михайло Фрунзе, Алі Фуад-паша, Георгій Чичерін, Олександр Шумський, Володимир Юдовський, Володимир Яковлев.

Основні поняття: більшовицький експансіонізм, «зміновіхівський рух», інтерновані особи, «поворотівство», реевакуація, репатріація, репатріанти, союзна республіка, суверенітет, федерація.

Завдання та питання для самоконтролю

1. Назвіть основні етапи зовнішньополітичної діяльності Радянської України періоду громадянської війни. Коротко охарактеризуйте їх.
2. Розкрийте цілі, основні напрямки та результати зовнішньополітичного курсу Радянської України в 1917 – 1923 рр.
3. Назвіть проекти об'єднання радянських республік, розкрийте їх зміст.
4. Окресліть статус Радянської України у складі СРСР.

5. Назвіть керівників зовнішньополітичних відомств Радянської України у 1917 – 1923 рр. та охарактеризуйте результати їх діяльності.

6. Поясніть сутність «зміновіхівського руху» та його місце у зовнішньополітичному розвитку УСРР.

7. Зовнішньополітичне відомство Радянської України намагалося реалізувати ідею світової революції, проводило підривну діяльність проти української політичної еміграції за кордоном. Доведіть або спростуйте вищенаведене твердження.

8. Якою була доля усіх керівників дипломатичного відомства Радянської України 1917 – 1923 рр.?

9. Історик Дмитро Табачник, аналізуючи роботу українських дипломатів, писав: ««Самостійна» діяльність НКЗС УСРР була вигідна на той час Москві як ефективна зовнішньополітична пропагандистська акція». Доведіть або спростуйте дану тезу.

10. Поясніть причини згорання роботи дипломатичного відомства УСРР у 1923 р.

Тести

1. Керівник першого зовнішньополітичного відомства Радянської України – Народного секретаріату з міжнаціональних справ, згодом перейменованого на Народний секретаріат закордонних справ:
 - а) Сергій Бакинський;
 - б) Володимир Затонський;
 - в) Микола Скрипник;
 - г) Юрій Коцюбинський.
2. Роль Олександра Довженка в історії української дипломатії:
 - а) керівник посольства Української Держави періоду гетьмана П. Скоропадського;
 - б) співробітник посольства в Польщі доби УСРР;
 - в) керівник дипломатичного відомства УНР часів Центральної Ради;
 - г) співробітник посольства в Чехословаччині за часів Директорії.
3. Керівник дипломатичного відомства Радянської України, який обіймав свою посаду найкоротший термін – з 1 до 4 березня 1918 р.:
 - а) Микола Скрипник;
 - б) Володимир Затонський;
 - в) Сергій Бакинський;
 - г) Михайло Фрунзе.
4. Керівники Надзвичайного Повноважного посольства ЦВК Рад України і Народного секретаріату до Москви, які у 1918 р. намагалися отримати допомогу РСФРР у боротьбі з німецько-австрійськими військами:
 - а) Християн Раковський, Михайло Муравйов, Володимир Затонський;
 - б) Григорій Петровський, Михайло Фрунзе, Лев Троцький;
 - в) Микола Скрипник, Юрій Коцюбинський, Микола Врублевський;
 - г) Петро Старостін, Дмитро Ульянов, Володимир Юдовський.
5. Керівник Народного секретаріату закордонних справ Радянської України з 8 березня до 18 квітня 1918 р.:
 - а) Григорій Петровський;
 - б) Фелікс Кон;
 - в) Георгій П'ятаков;
 - г) Микола Скрипник.
6. Радянські республіки, створені на українських землях в період революції та громадянської війни:

1. Українська Соціалістична Радянська Республіка;
 2. Галицька Соціалістична Радянська Республіка;
 3. Західноукраїнська Народна Республіка;
 4. Українська Держава;
 5. Донецько-Криворізька Радянська Республіка;
 6. Карпатська Україна;
 7. Українська Народна Республіка Рад;
 8. Одеська Радянська Республіка.
- а) 1, 2, 5, 7, 8; б) 1, 3, 5, 8; в) 2, 4, 5, 6, 7; г) 1, 3, 4, 6.
7. Із 1919 р. до 1923 р. Народний комісаріат іноземних справ Радянської України очолював:
- а) Микола Скрипник; б) Християн Раковський;
в) Григорій Петровський; г) Євгенія Бош.
8. Керівники українського радянського уряду на початку 1920-х рр. дотримувалися плану об'єднання радянських республік на підставі принципів:
- а) унітаризму; б) автономізації; в) федерації; г) конфедерації.
9. Держава, з якою Християн Раковський 28 грудня 1920 р. уклав міждержавну угоду про політичний і військовий союз:
- а) Російська СФРР; б) Білоруська СРР; в) Закавказька СФРР; г) Союз РСР
10. Із кінця 1920 р. усією поточною роботою українського НКЗС керував заступник наркома:
- а) Бела Кун; б) Володимир Яковлев; в) Григорій Петровський; г) Георгій П'ятаков.
11. Країна, з якою 23 квітня 1921 р. УСРР підписала договір «Про обмін військовополоненими та інтернованими»:
- а) Німеччина; б) Польща; в) Австрія; г) Туреччина.
12. Держава, з якою Радянська Україна підписала договір «Про дружбу і братерство» в січні 1921 р.:
- а) Туреччина; б) Німеччина; в) Австрія; г) Польща.
13. Мир, укладений у березні 1921 р. між РСФРР й УСРР з одного боку та Польщею з другого:
- а) Берлінський; б) Лондонський; в) Ризький; г) Брестський.
14. Радянський український дипломат, якого називали «батьком» Раппальського договору:
- а) Фелікс Кон; б) Микола Скрипник; в) Бела Кун; г) Християн Раковський.
15. Рік поширення на УСРР дії Раппальського договору, що означало визнання Німеччиною нашої держави «*de jure*»:
- а) 1920 р.; б) 1921 р.; в) 1922 р.; г) 1923 р.
16. Не властивий для Народного комісаріату закордонних справ УСРР 1920-х рр. напрямок роботи:
- а) налагодження контактів за кордоном із комуністичними організаціями та їх підтримка;
б) встановлення дипломатичних відносин із іншими державами, розвиток торгівлі;
в) посилення зовнішньополітичної взаємодії з РСФРР;

- г) участь у миротворчих операціях Ліги Націй та заходах зі зміцнення міжнародного миру та стабільності у світі.
17. Дата утворення Союзу Радянських Соціалістичних Республік:
- а) грудень 1922 р.; б) травень 1923 р.; в) листопад 1924 р.; г) квітень 1925 р.
18. Дипломатичний представник УСРР на початку 1920-х рр. у Польщі:
- а) Олександр Шумський; б) Дмитро Мануїльський;
в) Григорій Петровський; г) Олександр Довженко.
19. Республіки, які увійшли до складу СРСР 30 грудня 1922 р.:
- 1) Російська СФРР; 2) Білоруська СРР; 3) Казахська РСР;
4) Литовська РСР; 5) Закавказька СФРР; 6) Українська СРР.
- а) 1, 3, 5, 6; б) 1, 2, 5, 6; в) 2, 4, 5, 6; г) 1, 4, 5, 6.
20. Офіційні назви держав, які увійшли до складу СРСР у 1922 р.:
- а) Грузія, Російська СФРР, Вірменія, Українська СРР, Білоруська СРР;
б) Російська СФРР, Українська СРР, Білоруська СРР, Закавказька СФРР;
в) Грузія, Вірменія, Азербайджан, Російська СФРР, Українська СРР;
г) Українська СРР, Білоруська СРР, Російська СФРР, Грузія, Таджикистан.
21. Рік ліквідації окремих дипломатичних представництв Радянської України за кордоном:
- а) 1921 р.; б) 1923 р.; в) 1925 р.; г) 1927 р.
22. Дипломатичний представник УСРР на початку 1920-х рр. в Італії:
- а) Юрій Коцюбинський; б) Петро Старостін;
в) Вацлав Воровський; г) Фелікс Кон.
23. Дата припинення існування НКЗС УСРР:
- а) жовтень 1922 р.; б) березень 1923 р.; в) вересень 1923 р.; г) січень 1924 р.
24. Ініціатор звернення ЦК КП (б) У до Московського політбюро із проханням переглянути питання про злиття НКЗС УСРР і СРСР:
- а) Християн Раковський; б) Фелікс Кон; в) Михайло Фрунзе; г) Георгій П'ятаков.
25. Дата юридичного оформлення Союзу – прийняття на II з'їзді Рад СРСР Конституції СРСР:
- а) грудень 1922 р.; б) січень 1923 р.; в) грудень 1923 р.; г) січень 1924 р.

Тема 6. Зовнішня політика Української Радянської Соціалістичної Республіки (УРСР) (1944 – 1991)

1. Від НКЗС до МЗС: історія відновлення та розвитку зовнішньополітичного відомства УРСР у повоєнний час.
2. Діяльність УРСР в межах ООН.
3. Етапи зовнішньої політики УРСР.

Мета: окреслити найважливіші аспекти повоєнної дипломатії УРСР.

Завдання: проаналізувати основні етапи та напрямки зовнішньої політики УРСР; з'ясувати причини та історію становлення вітчизняного дипломатичного відомства в останні роки Другої світової війни; розглянути здобутки та прорахунки дипломатичного відомства УРСР.

Основні елементи теми. На пленумі ЦК ВКП (б) 27 січня 1944 р. було ухвалено рішення про розширення прав союзних республік у сфері міжнародних відносин. На X сесії Верховної Ради СРСР (28 січня – 1 лютого 1944 р.) ухвалено закон «Про перетворення Наркомату закордонних справ із загальносоюзного на союзно-республіканський», на підставі якого на VI сесії Верховної Ради УРСР 4 березня 1944 р. прийнято закон «Про утворення союзно-республіканського Народного комісаріату закордонних справ Української РСР», який із 1946 р. отримав назву – Міністерство закордонних справ УРСР. Через 21 рік після ліквідації дипломатичного відомства Радянської України право на зовнішню політику республіки відновлено. Тепер Україна мала право вступати в безпосередні відносини з іноземними державами, укладати з ними угоди та обмінюватися дипломатичними та консульськими представництвами. Але при цьому встановлено загальний порядок у взаємовідносинах союзних республік з іноземними державами.

У **першому** питанні висвітлюємо історію відновлення зовнішньополітичної діяльності УРСР наприкінці Другої світової війни, проаналізуємо причини та наслідки цієї події, розглянемо структуру дипломатичного відомства УРСР, його завдання, методи роботи, визначимо результати діяльності НКЗС (МЗС) УРСР за керівництва Олександра Корнійчука, Дмитра Мануїльського, Анатолія Барановського, Луки Паламарчука, Дмитра Білоколоса, Георгія Шевеля, Володимира Мартиненка, Володимира Кравця.

У **другому** питанні лекції проаналізуємо співпрацю України з органами ООН, участь українських дипломатів у міжнародних конференціях і організаціях у повоєнні часи. Головну увагу приділимо розкриттю проблеми возз'єднання українських земель у складі УРСР.

У **третьому** питанні охарактеризуємо етапи зовнішньої політики УРСР, а також здобутки та недоліки роботи українського дипломатичного корпусу в 1944 – 1991 рр.

Наприкінці лекції підіємо підсумки щодо зовнішньополітичної діяльності УРСР 1944 – 1991 рр.

Персоналії: Анатолій Барановський, Олександр Безсмертних, Дмитро Білоколос, Андрій Вишинський, Андрій Громико, Олександр Корнійчук, Володимир Кравець, Максим Литвинов, Дмитро Мануїльський, Володимир Мартиненко, В'ячеслав Молотов (Скрябін), Лука Паламарчук, Едуард Шеварднадзе, Георгій Шевель, Дмитро Шепілов.

Основні поняття: вето, вірчі грамоти, дипломатична віза, доктрина «стримання комунізму», комюніке, конвенція, концепція «комуністичної змови», концепція «теорії доміно», концепція «вакууму сили», національна безпека, парафування, холодна війна.

Завдання та питання для самоконтролю

1. Якими чинниками був зумовлений вихід УРСР на міжнародну арену у післявоєнний період?
2. Розкрийте напрямки та результати роботи Народного комісаріату закордонних справ УРСР у 1944 – 1953 рр.
3. Яких адміністративно-територіальних змін зазнала УРСР у результаті Другої світової війни? Яким чином зміна кордонів вплинула на розвиток України?

4. Назвіть основні етапи зовнішньополітичної діяльності УРСР. Коротко охарактеризуйте їх.

5. Діаспорні історики давали невисоку оцінку діяльності дипломатичного відомства повоєнної УРСР. Так, Орест Субтельний писав: «... функції українського міністерства закордонних справ є чисто «церемоніальні, декоративні та символічні», а Ярослав Білінський стверджував, що «... міжнародне представництво Української РСР ..., без сумніву, належить до конституційних прикрас». Доведіть або спростуйте вищенаведені тези.

6. Вітчизняний історик Михайло Коваль, аналізуючи зовнішню політику УРСР другої половини ХХ ст., писав: «Своєю зовнішньополітичною діяльністю, хоча й підпорядкованою інтересам КПРС та радянського уряду, українська дипломатична служба об'єктивно змінювала міжнародний авторитет України в очах світової громадськості». Доведіть або спростуйте цю думку.

7. Назвіть керівників зовнішньополітичних відомств Радянської України у 1944 – 1991 рр. та охарактеризуйте результати їх діяльності.

8. Опишіть структуру дипломатичного відомства УРСР, проаналізуйте наявну правову базу зовнішньополітичної діяльності республіки.

9. Як вплинула на зовнішньополітичний курс та роботу дипломатичного відомства УРСР прийнята 16 липня 1990 р. декларація «Про державний суверенітет України»?

10. Визначте прорахунки та досягнення НКЗС (МЗС) УРСР повоєнного періоду. Оцініть роботу дипломатичного відомства.

Тести

1. Рік відновлення дипломатичного відомства післявоєнної Радянської України:
 - а) 1944 р.; б) 1946 р.; в) 1954 р.; г) 1958 р.
2. Українська етнічна територія, яка після Другої світової війни залишилася у складі Румунії:
 - а) Буковина; б) Холмщина; в) Мармарошица; г) Покуття.
3. Перший керівник зовнішньополітичного відомства Радянської України в 1944 р.:
 - а) Дмитро Мануїльський; б) Християн Раковський; в) Микола Скрипник; г) Олександр Корнійчук.
4. Українська територія, яка після Другої світової війни відійшла від Польщі до УРСР:
 - а) Буковина; б) Холмщина; в) Східна Галичина; г) Західна Галичина.
5. Керівник НКЗС УРСР упродовж 1944 – 1953 рр.:
 - а) Дмитро Мануїльський; б) Микита Хрущов; в) Олександр Корнійчук; г) Георгій Шевель.
6. Рік вступу України до складу ООН:
 - а) 1944 р.; б) 1945 р.; в) 1954 р.; г) 1955 р.
7. Назва конференції, на якій уряд підписав статут ООН:
 - а) Паризька; б) Сан-Франциська; в) Кримська; г) Потсдамська.
8. Українські території, які після Другої світової війни відійшли від Румунії до УРСР:
 - а) Буковина, Бессарабія; б) Закарпаття, Посання;

- в) Східна Галичина, Полісся; г) Західна Галичина, Лемківщина.
9. «Операція Вісла» була проведена:
а) у 1945 р.; б) 1946 р.; в) 1947 р.; г) 1948 р.
10. Українська етнічна територія, яка після Другої світової війни залишилася у складі Чехословаччини:
а) Буковина; б) Холмщина; в) Прятівщина; г) Закарпаття.
11. Держава, яка запропонувала УРСР у 1947 р. встановити прямі дипломатичні відносини, обмінявшись дипломатичними представництвами:
а) Судан; б) США; в) Франція; г) Велика Британія.
12. Українська етнічна територія, яка після Другої світової війни залишилася у складі Польщі:
а) Буковина; б) Холмщина; в) Східна Галичина; г) Покуття.
13. Керівник Міністерства закордонних справ УРСР у 1953 – 1965 рр.:
а) Володимир Мартиненко; б) Анатолій Барановський;
в) Георгій Шевель; г) Лука Паламарчук.
14. УРСР була непостійним членом Ради Безпеки ООН:
а) один раз; б) двічі; в) тричі; г) чотири рази.
15. Рік, коли Кримську область було передано до складу УРСР:
а) 1944 р.; б) 1954 р.; в) 1964 р.; г) 1974 р.
16. Етнічна українська земля, яка після Другої світової війни була передана УРСР керівництвом Чехословаччини:
а) Буковина; б) Закарпаття; в) Східна Галичина; г) Західна Галичина.
17. Керівник Міністерства закордонних справ УРСР у 1966 – 1970 рр.:
а) Дмитро Білокопос; б) Володимир Кравець;
в) Георгій Шевель; г) Володимир Мартиненко.
18. Дипломатичний представник, на акредитування якого главою дипломатичного представництва дана згода уряду держави, в яку він призначається:
а) персона грата; б) аташе; в) консул; г) персона нон грата.
19. Особлива позначка, яку проставляє відомство закордонних справ, дипломатичне представництво або консульська установа у паспортах, – визнання дипломатичного статусу осіб: членів урядів та вищих посадових осіб держав, делегатів на міжнародні конференції, осіб, яких направляють із надзвичайними дипломатичними місіями, дипломатичних співробітників відомства закордонних справ із офіційною метою, дипломатичних кур'єрів та ін.:
а) дипломатична віза; б) вірчі грамоти; в) парафування; г) вето.
20. Держава, яка запропонувала УРСР у 1956 р. встановити прямі дипломатичні відносини, обмінявшись дипломатичними представництвами:
а) Судан; б) Франція; в) Велика Британія; г) ФРН.
21. Керівник Міністерства закордонних справ УРСР у 1970 – 1980 рр.:
а) Дмитро Білокопос; б) Анатолій Барановський;
в) Георгій Шевель; г) Володимир Кравець.
22. Один із видів дипломатичного документа – офіційне повідомлення про результати дипломатичних переговорів:
а) консенсус; б) конвенція; в) комюніке; г) кувертна картка.

23. Керівник Міністерства закордонних справ УРСР у 1984 – 1990 рр.:
а) Георгій Шевель; б) Лука Паламарчук; в) Володимир Кравець; г) Дмитро Білокопос.
24. Рік, коли Україна взяла зобов'язання дотримуватися трьох неядерних принципів – не приймати, не набувати, не виготовляти:
а) 1991 р.; б) 1990 р.; в) 1989 р.; г) 1988 р.
25. Останній міністр закордонних справ УРСР та перший голова дипломатичного відомства незалежної України:
а) Володимир Кравець; б) Лука Паламарчук; в) Борис Тарасюк; г) Анатолій Зленко.

Тема 7. Зовнішня політика Республіки Україна: періодизація, правова база, пріоритети

1. Історія міжнародного визнання України.
2. Становлення та розвиток Міністерства закордонних справ України: структура, завдання та методи роботи.
3. Процес ядерного роззброєння України.
4. Періодизація зовнішньої політики України, досягнення та помилки.

Мета: надати студентам уявлення про роль і місце суверенної України в системі міжнародних відносин.

Завдання: висвітлити історію проголошення незалежності України та її міжнародного визнання; з'ясувати причини ядерного роззброєння України, історію цього процесу та наслідки; розглянути розбудову в Україні дипломатичної служби, проаналізувати структуру Міністерства закордонних справ, визначити його проблеми та перспективи розвитку; розкрити основні засади та напрями української зовнішньої політики; виділити етапи зовнішньополітичної діяльності України й охарактеризувати їх.

Основні елементи теми. Прийняття Верховною Радою УРСР «Акта проголошення незалежності» 24 серпня 1991 р. та розпад СРСР зумовили становлення нової країни на європейській мапі. З утворенням держави виникли питання правонаступництва України та проблема міжнародного визнання.

У **першому** питанні лекції розглянемо історію визнання України іноземними державами, проаналізуємо встановлення дипломатичних відносин із країнами світу.

У **другому** питанні проаналізуємо законодавчу базу, основоположні документи, які визначають форми, методи та межі роботи української дипломатії (декларація «Про державний суверенітет України», «Акт проголошення незалежності», Закон України «Основні напрями зовнішньої політики України» та ін.). Дамо критичну оцінку нормативних документів, визначимо їх відповідність сучасним проблемам міжнародних відносин. У межах цього питання висвітлимо основні засади та завдання міжнародної політики України, зокрема роль Президента та парламенту у визначенні зовнішньої політики держави, історію організації дипломатичної служби суверенної України, структуру Міністерства закордонних справ, пояснимо студентам особливості розподілу зовнішньополітичних функцій в Україні.

У *третьому* питанні прокоментуємо історію ліквідації Україною своєї ядерної зброї, зокрема розкриємо причини та умови роззброєння, проаналізуємо зміст законодавчої бази (угоди «Про нерозповсюдження ядерної зброї» (ДНЯЗ), «Про скорочення і обмеження стратегічних наступальних озброєнь» (СНО-1), «Про подальше скорочення і обмеження стратегічних наступальних озброєнь» (СНО-2), «Про всеохоплюючу заборону ядерних випробувань», Будапештський Меморандум «Про гарантії безпеки України» та ін.), визначимо наслідки ядерного роззброєння для України та системи колективної безпеки, а крім того, усі переваги та недоліки, можливо, подальшого, відновлення ядерного статусу України (ідея поступово стає дедалі актуальнішою в політичних колах) в умовах російсько-українського військового конфлікту.

У *четвертому* питанні лекції вивчимо магістральні напрями зовнішньополітичної діяльності України, роботу МЗС України, основні досягнення та помилки дипломатичного відомства в період роботи Анатолія Зленка, Геннадія Удовенка, Бориса Тарасюка, Арсенія Яценюка, Володимира Огризка, Петра Порошенка, Костянтина Грищенка, Леоніда Кожари, Андрія Дешиці, Павла Клімкіна.

У кінці лекції підіб'ємо підсумки щодо української зовнішньополітичної діяльності, визначимо здобутки та прорахунки вітчизняного дипломатичного відомства, можливі перспективи України з огляду на сучасну міжнародну ситуацію.

Персоналії: Михайло Горбачов, Костянтин Грищенко, Андрій Дешиця, Борис Єльцин, Анатолій Зленко, Леонід Кожара, Леонід Кравчук, Леонід Кучма, Олександр Лукашенко, Барак Обама, Володимир Огризко, Петро Порошенко, Володимир Путін, Борис Тарасюк, Геннадій Удовенко, Віктор Черномірдин, Станіслав Шушкевич, Віктор Ющенко, Віктор Янукович, Арсеній Яценюк.

Основні поняття: анексія, багатовекторність, вірчі грамоти, геополітика, геостратегія, декларації, делімітація, демаркація, денонсація, діаспора, екзекватура, екстрадиція, екстремізм, етнонаціональна злагода, етноцентризм, «касетний скандал», колабораціонізм, «кольчужний скандал», «кримське питання», ксенофобія, міжнародна ізоляція, нейтралітет, окупація, оптація, протокол, ратифікація, самопроголошені республіки, сепаратизм, статут, стратегічне партнерство, тероризм, хартія, холодна війна.

Завдання та питання для самоконтролю

1. Назвіть основні принципи, цілі та завдання зовнішньої політики України.
2. Розкрийте зміст основних нормативних актів, у яких сформульовано провідні напрями зовнішньої політики України.
3. Поясніть поняття «стратегічне партнерство». Назвіть держави, визнані стратегічними партнерами України. Відповідь обґрунтуйте.
4. Назвіть причини ядерного роззброєння України та розкрийте історію набуття Україною статусу без'ядерної держави?
5. Охарактеризуйте сучасну зовнішню політику України. Визначте прорахунки та здобутки вітчизняного дипломатичного відомства.
6. Назвіть актуальні зовнішньополітичні проблеми (геополітичні виклики), які має вирішити Міністерство закордонних справ України.
7. Розкрийте наслідки ядерного роззброєння України.

8. Чи доцільно Україні повернути статус ядерної держави? Що цьому заважає?

9. Визначте роль української діаспори в українській дипломатії та створенні іміджу України у світі.

10. Один із пріоритетів зовнішньої політики України, визначених у декларації «Про державний суверенітет України» від 16 липня 1990 р., – «створення позитивного іміджу України». На матеріалах закордонних ЗМІ складіть образ України у світі за роки незалежності та з'ясуйте, чи справилося вітчизняне міністерство закордонних справ з формуванням політичного іміджу держави?

Тести

1. Дата прийняття Верховною Радою України «Акта проголошення незалежності України»:
 - а) 16 липня 1990 р.;
 - б) 17 березня 1991 р.;
 - в) 24 серпня 1991 р.;
 - г) 1 грудня 1991 р.
2. Зовнішньополітичний курс України визначає:
 - а) Президент;
 - б) Кабінет Міністрів України;
 - в) Верховна Рада України;
 - г) Міністерство закордонних справ.
3. Положення, не внесені до нормативного акту «Основні напрями зовнішньої політики України» від 2 липня 1993 р.:
 - а) налагодження стабільних взаємовигідних економічних і політичних зв'язків з країнами Сходу, Африки і Латинської Америки;
 - б) зміцнення стратегічного партнерства з одночасним зменшенням залежності від російських енергоносіїв;
 - в) набуття нейтралітету;
 - г) участь у миротворчих операціях ООН (Ліван, Ліберія, Сьєрра-Леоне, Косово (Сербія), Боснія і Герцоговіна, Хорватія, Ірак та ін.).
4. Верховна Рада України 2 липня 1993 р. ухвалила нормативний акт:
 - а) «Про міжнародні договори України»;
 - б) «Про основні напрями зовнішньої політики України»;
 - в) «Про дію міжнародних договорів на території України»;
 - г) «Про правонаступництво України».
5. Голова МЗС України в період президентства Леоніда Кравчука:
 - а) Борис Тарасюк;
 - б) Володимир Огризко;
 - в) Анатолій Зленко;
 - г) Геннадій Удовенко.
6. Рік приєднання України до договору «Про нерозповсюдження ядерної зброї»:
 - а) 1945 р.;
 - б) 1968 р.;
 - в) 1991 р.;
 - г) 1994 р.
7. Країни, які мають спільний сухопутний кордон із Україною:
 1. Російська Федерація;
 2. Румунія;
 3. Болгарія;
 4. Чехія;
 5. Словаччина;
 6. Польща;
 7. Туреччина;
 8. Угорщина.
 - а) 1, 3, 6, 7;
 - б) 2, 4, 6, 7;
 - в) 1, 2, 5, 6, 8;
 - г) 1, 4, 6, 7, 8.
8. Рік підписання меморандуму «Про гарантії безпеки України» Російського Федералізму, США, Великою Британією:
 - а) 1991 р.;
 - б) 1994 р.;
 - в) 1999 р.;
 - г) 2011 р.
9. Рік остаточної ліквідації Україною ядерної зброї:
 - а) 1991 р.;
 - б) 1994 р.;
 - в) 1996 р.;
 - г) 1998 р.

10. Вищий орган зовнішніх відносин України:
 - а) Президент;
 - б) Кабінет Міністрів України;
 - в) Верховна Рада України;
 - г) Міністерство закордонних справ.
11. Рік ухвалення Верховною Радою закону «Про дипломатичні ранги України»:
 - а) 1999 р.; б) 2000 р.; в) 2001 р.; г) 2002 р.
12. Документ, який посвідчує представницький характер дипломатичного представника й акредитує його як такого в іноземній державі:
 - а) віза дипломатична; б) депозитарій; в) конкордат; г) вірчі грамоти.
13. Назва закону, прийнятого 19 червня 2003 р., відповідно до якого визначено основні напрямки зовнішньої політики:
 - а) «Основні напрями зовнішньої політики України»;
 - б) «Про нерозповсюдження ядерної зброї»;
 - в) «Про боротьбу з тероризмом»;
 - г) «Про основи національної безпеки України».
14. Голови МЗС України в період президентства Віктора Януковича:
 - а) Анатолій Зленко, Геннадій Удовенко, Арсеній Яценюк;
 - б) Борис Тарасюк, Костянтин Грищенко, Леонід Кожара;
 - в) Петро Порошенко, Костянтин Грищенко, Леонід Кожара;
 - г) Анатолій Зленко, Петро Порошенко, Костянтин Грищенко.
15. Рік прийняття Верховною Радою України закону «Про боротьбу з тероризмом»:
 - а) 2001 р.; б) 2003 р.; в) 2005 р.; г) 2007 р.
16. Член дипломатичного персоналу, якого вважають у державі перебування небажаною особою:
 - а) персона грата; б) сепаратист; в) ad hoc; г) персона нон грата.
17. Напрямок зовнішньої політики, не властивий нормативному акту «Про основи національної безпеки України» від 2003 р.:
 - а) участь у міжнародній миротворчій діяльності під егідою НАТО та СНД;
 - б) участь у заходах щодо боротьби з міжнародними організованими злочинними угрупованнями та міжнародним тероризмом, протидія поширенню ядерної зброї;
 - в) забезпечення повноправної участі України в загальноєвропейській та регіональних системах колективної безпеки, набуття членства в ЄС та Організації Північноатлантичного договору при збереженні добросусідських відносин і стратегічного партнерства з Російською Федерацією, іншими країнами СНД;
 - г) участь у міжнародній миротворчій діяльності під егідою ООН та ОБСЄ.
18. Положення, яке не належить до трьох неядерних принципів, визначених у відповідних зобов'язаннях України:
 - а) не вимагати ядерної зброї; б) не приймати ядерної зброї;
 - в) не придбавати ядерної зброї; г) не виробляти ядерної зброї.
19. Голови МЗС України в період президентства Леоніда Кучми:
 - а) Борис Тарасюк, Костянтин Грищенко, Геннадій Удовенко;
 - б) Костянтин Грищенко, Леонід Кожара, Володимир Огризко, Арсеній Яценюк;
 - в) Анатолій Зленко, Геннадій Удовенко, Борис Тарасюк, Костянтин Грищенко;
 - г) Анатолій Зленко, Борис Тарасюк, Андрій Дешиця.
20. Завдання, яке не належить до питань української зовнішньої політики:

- а) утвердження і розвиток України як незалежної демократичної держави;
 - б) захист прав і інтересів громадян України за кордоном, створення умов для підтримання контактів із зарубіжними українцями, надання їм допомоги згідно із міжнародним правом;
 - в) набуття Україною статусу нейтральної держави й перетворення на офшорний центр Східної Європи;
 - г) поширення у світі образу України як надійного та передбачуваного партнера.
21. Голови МЗС України в період президентства Віктора Ющенка:
 - а) Костянтин Грищенко, Леонід Кожара, Андрій Дешиця, Петро Порошенко, Володимир Огризко;
 - б) Володимир Огризко, Арсеній Яценюк, Костянтин Грищенко, Анатолій Зленко;
 - в) Костянтин Грищенко, Борис Тарасюк, Арсеній Яценюк, Володимир Огризко, Петро Порошенко;
 - г) Борис Тарасюк, Петро Порошенко, Леонід Кожара.
 22. Дипломат, який одержав візу на в'їзд у країну свого перебування (робота в посольстві):
 - а) персона грата; б) аташе; в) консул; г) персона нон грата.
 23. Держава, яка, підписавши у 1994 р. меморандум «Про гарантії безпеки України», у 2014 р. порушила його в односторонньому порядку:
 - а) Велика Британія; б) США; в) Російська Федерація; г) Китай.
 24. Голова МЗС України у період керівництва державою виконуючого обов'язки президента Олександра Турчинова:
 - а) Леонід Кожара; б) Андрій Дешиця; в) Володимир Огризко; г) Арсеній Яценюк.
 25. Держави, які підтримали окупацію Кримського півострова Російською Федерацією, проголосувавши 27 березня 2014 р. проти резолюції Генеральної Асамблеї ООН, в якій пропонували «підтвердити прихильність суверенітету, політичної незалежності, єдності та територіальної цілісності України в межах її міжнародно-визнаних кордонів»:

1. Китайська Народна Республіка;	5. Велика Британія;
2. Корейська Народна Демократична Республіка;	6. Вірменія;
3. Туреччина;	7. Румунія;
4. Нікарагуа;	8. Куба.

Тема 8. Українська дипломатія в міжнародних організаціях

1. Діяльність України в складі провідних міжнародних організацій – ООН, ОБСЄ, Ради Європи.
2. Історія співробітництва України з НАТО та Європейським Союзом.
3. Участь України в міжнародних організаціях пострадянського простору – СНД, ГУАМ.

Мета: проаналізувати результати роботи України з міжнародними

організаціями та визначити перспективи подальшої співпраці.

Завдання: розглянути особливості співробітництва України з ООН, ОБСЄ, Радою Європи, СНД, ГУАМ; розкрити здобутки України та потенційні переваги від вступу до складу вищезазначених організацій.

Основні елементи теми. З появою на світовій мапі України перед політичною елітою постала необхідність вирішити надзвичайно важливе питання – розробити та реалізувати зовнішньополітичний курс, який найповніше відповідав би національним інтересам. Від ступеня інтеграції України до європейських та євроатлантичних структур (цей пріоритет вітчизняної зовнішньої політики було визначено ще в Декларації «Про державний суверенітет України» від 16 липня 1990 р.) залежало місце і роль нашої країни на міжнародній арені.

У *першому* питанні лекції охарактеризуємо основні етапи участі України в складі ООН, ОБСЄ та Ради Європи. Вивчаючи питання співпраці України з ООН, розкриємо участь українського контингенту в операціях ООН із підтримки миру. З'ясуємо поняття миротворчих операцій та розглянемо їх класифікації, проаналізуємо основоположні документи миротворчої діяльності, правову базу участі України у цих операціях. Докладно опишемо особливості та основні напрямки співробітництва України з ОБСЄ, зокрема результати співпраці з Верховним комісаром ОБСЄ у справах національних меншин, Представником ОБСЄ з питань свободи діяльності засобів масової інформації, Бюро з демократичних інститутів та прав людини (БДІПЛ), спеціальними Місіями ОБСЄ, які в основному концентрувалися на питаннях підтримки суверенітету та територіальної цілісності України. Проаналізуємо також результати співпраці України з органами Ради Європи: Конгресом органів місцевих та регіональних властей, Парламентською асамблеєю, Генеральним секретарем, Судом із прав людини, визначимо ефективність діяльності української дипломатії в інституціях ООН, ОБСЄ, Ради Європи та перспективи подальшої роботи.

Розкриваючи *друге* лекційне питання, розглянемо основні віхи співробітництва України з НАТО та ЄС. Зокрема, пояснимо причини зближення України з військово-політичним блоком, розкриємо міфи та стереотипи щодо НАТО, поширені в українському суспільстві, вкажемо на результати та недоліки співпраці України з Північноатлантичним альянсом на межі століть. У контексті питання відносин України з Євросоюзом вивчимо напрацьовану партнерами договірну базу, опишемо історію євроінтеграційного руху нашої країни, пояснимо аргументи критиків та прихильників вступу України до ЄС.

У *третьому* питанні про участь України в міжнародних організаціях пострадянського простору – СНД та ГУАМ, описуючи процес розпаду СРСР, відзначимо роль України у створенні в грудні 1991 р. Співдружності Незалежних Держав, проаналізуємо результативність участі України у структурах СНД, визначимо подальшу перспективу співпраці з огляду на російсько-український конфлікт 2014 – 2015 рр. Спираючись на історію роботи України в межах ГУАМ, розкриємо мету та завдання, структуру та механізми діяльності організації, функції її керівних органів, ініціативу української сторони щодо регіонального співробітництва, перспективні напрямки політичного, економічного та військового співробітництва членів міжнародної організації. У процесі дискусійного обговорення зі студентами

результатів роботи ГУАМ відповімо на питання: «Чи можна вважати ГУАМ альтернативою СНД або/чи механізмом послаблення впливу Російської Федерації в регіоні?».

У кінці лекції подамо оцінку діяльності українських дипломатів в міжнародних організаціях за роки незалежності, відзначимо реальні здобутки України й окреслимо можливі державні пріоритети та подальші перспективи співпраці.

Персоналії: Кофі Аннан, Пітер Буркхард, Галі Бутрос, Кнут Воллебек, Костянтин Грищенко, Андрій Дешиця, Мадіна Джарбусинова, Ламберто Дзанньєр, Фреймут Дуве, Рольф Екеус, Анатолій Зленко, Леонід Кожара, Любомир Копай, Леонід Кравчук, Леонід Кучма, Олександр Лукашенко, Дуня Міятович, Барак Обама, Володимир Огризко, Пан Гі Мун, Петро Порошенко, Володимир Путін, Андерс Фог Расмуссен, Джордж Робертсон, Герман ван Ромпей, Хав'єр Солана, Макс ван дер Стул, Борис Тарасюк, Геннадій Удовенко, Міклош Харащті, Валерій Чечелашвілі, Станіслав Шушкевич, Віктор Ющенко, Турб'єрн Ягланд, Віктор Янукович, Арсеній Яценюк.

Основні поняття: акламація, аполітизм, асоційований член, геополітика, геостратегія, договірний нейтралітет, конвенція, міжнародні організації, міжнародні міждержавні (міжурядові) організації, міжнародні неурядові організації, позитивний нейтралітет, постійний нейтралітет, регіональні органи, система колективної безпеки, тероризм, традиційний нейтралітет, універсальні органи.

Завдання та питання для самоконтролю

1. У 2013 – 2015 рр. українські землі перетворилися на «поле геополітичної битви» між Європейським союзом та Митним союзом. Визначте переваги для України проєвропейського вектора вітчизняної зовнішньої політики.
2. Доведіть або спростуйте тезу: «У зв'язку з подіями 2013 – 2015 рр. в Україні Митний союз приречений на розпад».
3. Яку позицію Україна має зайняти щодо співробітництва з СНД та Митним союзом після військового конфлікту з Російською Федерацією у 2014 – 2015 рр.?
4. У світових ЗМІ є думка, що українські події 2013 – 2015 рр. змінили геополітичний баланс світу та наблизили загрозу світової війни. Доведіть або спростуйте цю тезу.
5. Які міфи та стереотипи щодо НАТО поширені в Україні? Доведіть або спростуйте їх.
6. Проаналізуйте результати діяльності України у складі Ради Європи та ОБСЄ, розкрийте перспективи подальшого співробітництва з цими міжнародними організаціями.
7. Назвіть основні напрями та заходи боротьби світової спільноти з проявами тероризму? Яку роль в цій сфері України?
8. Майбутнє України – це статус нейтральної держави, членство в НАТО чи інший альтернативний варіант?
9. Які конкретні результати отримала Україна від співпраці з ООН та на які досягнення можемо сподіватися в перспективі?
10. Охарактеризуйте систему міжнародної безпеки та участь у її зміцненні України.

Тести

1. Україна стала співзасновником СНД:
 - а) у липні 1991 р.; б) серпні 1991 р. в) вересні 1991 р.; г) грудні 1991 р.
2. Країна, яка юридично не є членом СНД, але фактично бере участь у всіх обговореннях та впливає на роботу міжнародної організації:
 - а) Грузія; б) Казахстан; в) Молдова; г) Україна.
3. Рік вступу України до складу ОБСЄ:
 - а) 1992 р.; б) 1993 р.; в) 1994 р.; г) 1995 р.
4. Міжнародна організація, членом якої Україна стала в 1992 р.:
 - а) Рада Європи; б) ЦЕІ; в) МВФ; г) СОТ.
5. Метод прийняття рішень без проведення голосування на основі реакції учасників (вигуки, репліки, аплодисменти):
 - а) альтернат; б) оптація; в) акламація; г) аполітизм.
6. Міжнародна організація, членом якої стала Україна в 1992 р.:
 - а) Рада Європи; б) ЦЕІ; в) ОЧЕС; г) СОТ.
7. Період роботи місії ОБСЄ в Києві:
 - а) 1994 – 1996 рр.; б) 1994 – 1999 рр.; в) 1999 – 2004 рр.; г) 2005 – 2010 рр.
8. Україна є членом такої міжнародної організації, як:
 - а) Митний союз; б) НАТО; в) Рада Європи; г) Вишеградська трійка.
9. Міжнародна організація, до складу якої Україна не входить:
 - а) СОТ; б) ОЧЕС; в) ГУАМ; г) НАТО.
10. Штаб-квартира Секретаріату ГУАМ є в місті:
 - а) Баку; б) Тбілісі; в) Відень; г) Київ.
11. Рік вступу України до складу Центральноєвропейської ініціативи:
 - а) 1993 р.; б) 1994 р.; в) 1995 р.; г) 1996 р.
12. Проект, який Україна реалізувала в межах Центральноєвропейської ініціативи:
 - а) створення Чорноморського банку торгівлі та розвитку;
 - б) відновлення судноплавства по Дунаю;
 - в) транспортування каспійської нафти в Європу;
 - г) побудова Євроазіатської магістралі та Чорноморської кільцевої автостради.
13. Євросоюз надав Україні статус держави з перехідною економікою:
 - а) у 1994 р.; б) у 1996 р.; в) у 2004 р.; г) у 2006 р.
14. Чорноморська синергія – це:
 - а) програма, ініційована під час зустрічі міністрів закордонних справ країн ОЧЕС та ЄС у 2008 р. у Києві;
 - б) проект транспортування каспійської нафти в Європу;
 - в) друга назва проекту нафтомагістралі Російської Федерації «Південний потік»;
 - г) проект в межах ЦЕІ щодо боротьби зі злочинністю.
15. Рік виходу Узбекистану з організації ГУАМ:
 - а) 2000 р.; б) 2002 р.; в) 2005 р.; г) 2006 р.
16. Місто, в якому розміщена штаб-квартира Секретаріату ГУАМ:
 - а) Тирасполь; б) Тбілісі; в) Київ; г) Відень.
17. Проект, який не входив до планів та напрямів діяльності ОЧЕС:

- а) створення Чорноморського банку торгівлі та розвитку в Салоніках;
 - б) будівництво Чорноморської кільцевої автостради;
 - в) відновлення судноплавства по Дунаю;
 - г) побудова Євроазіатської магістралі.
18. Головою 52-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН був:
 - а) Геннадій Удовенко; б) Арсеній Яценюк; в) Борис Тарасюк; г) Костянтин Грищенко.
 19. Зустрічі, бесіди представників зовнішньополітичних відомств та інших державних органів, міжнародних та інших організацій з представниками преси, радіо, телебачення з метою інформувати їх про важливі події, хід міжнародних переговорів, конференції, симпозіуми, засідання, про позиції та погляди учасників і досягнуті результати:
 - а) натуралізація; б) брифінг; в) мораторій; г) прес-конференція.
 20. Підрозділ ОБСЄ, який здійснює спостереження за проведенням виборів в Україні:
 - а) Координатор проектів ОБСЄ в Україні;
 - б) Верховний комісар ОБСЄ у справах національних меншин;
 - в) Бюро з демократичних інститутів та прав людини;
 - г) Парламентська асамблея ОБСЄ.
 21. Рік вступу України до складу СОТ:
 - а) 1992 р.; б) 1995 р.; в) 2001 р.; г) 2008 р.
 22. Країна-член СНД, щодо продажу зброї якій у 2008 р. Російська Федерація висловила претензії Україні:
 - а) Молдова; б) Вірменія; в) Білорусія; г) Грузія.
 23. Міжнародна організація, членом якої є Україна:
 - а) Митний союз; б) НАТО; в) АСЕАН; г) Світова організація торгівлі.
 24. У зв'язку із загостренням українсько-російських відносин у 2014 р. було заявлено про вихід України з міжнародної організації. Назва цієї організації:
 - а) СНД; б) НАТО; в) Рада Європи; г) Вишеградська трійка.
 25. Підрозділ ОБСЄ, який в Україні реалізує проекти з правової реформи, боротьби з організованою злочинністю, протидії тероризму та торгівлі людьми, захисту довкілля, свободи ЗМІ, демократичності виборів, гендерної рівності:
 - а) Координатор проектів ОБСЄ в Україні;
 - б) Парламентська асамблея ОБСЄ;
 - в) Бюро з демократичних інститутів та прав людини;
 - г) Верховний комісар ОБСЄ у справах національних меншин.

Тема 9. Зовнішня політика України на пострадянському просторі

1. Історія зовнішньополітичних відносин із Російською Федерацією.
2. Дипломатичні відносини зі східноєвропейськими країнами (Білоруссю, Молдовою, Латвією, Естонією, Литвою).
3. Огляд двостороннього співробітництва з країнами Кавказького регіону: Азербайджаном, Вірменією, Грузією.
4. Середньоазіатський вектор української політики (дипломатичні відносини з Казахстаном, Киргизстаном, Таджикистаном, Туркменистаном, Узбекистаном).

Мета: проаналізувати результати зовнішньополітичної співпраці України з пострадянськими державами, визначити перспективи подальшої роботи.

Завдання: розглянути процес установалення та розвитку відносин з державами пострадянського простору; розглянути двосторонню співпрацю України з пострадянськими державами, вказати наявні здобутки та прорахунки; виділити довгострокові перспективи української дипломатії в Східній Європі, Кавказькому та Прибалтійському регіонах, Центральній Азії.

Основні елементи теми. Розпад СРСР у 1991 р. – це подія світового значення у зв'язку з масштабністю геополітичних наслідків. На уламках радянської «імперії» сформовано 15 держав, які по-різному розпорядилися власним суверенітетом. Перед кожною новоствореною країною зі статусом незалежної постала необхідність заново налагоджувати зовнішньополітичні відносини, зокрема з пострадянськими державами. Магістральним напрямом зовнішньої політики України були і залишаються, незважаючи на всю складність міждержавного діалогу, дипломатичні відносини з Російською Федерацією.

У **першому** питанні лекції охарактеризуємо етапи міждержавного співробітництва, вивчимо договірно-правову базу, визначимо негативні фактори, що впливають на стан економічного та політичного співробітництва України з Росією, пояснимо конфліктні теми та практичні кроки з їх вирішення (проблема державного кордону, визнання правового статусу Керченської протоки, Чорного та Азовського морів, нерозв'язаність питання власності та поділу майна колишнього СРСР, різне тлумачення спільних сторінок історії та ін.). Окрему увагу приділимо розгляду причин російсько-українського конфлікту 2014 – 2015 рр., його історії та впливу на світ.

У **другому** питанні проаналізуємо відносини України зі східноєвропейськими країнами – Білоруссю, Молдовою, Латвією, Естонією, Литвою.

У **третьому** питанні розглянемо перспективи та результати відносин України з державами Кавказького регіону – Грузією, Вірменією, Азербайджаном, увагу приділимо, зокрема, впливу російсько-українського конфлікту на дипломатичні зв'язки України з кавказькими державами.

У **четвертому** питанні з'ясуємо відносини України з центральноазіатськими державами – Казахстаном, Киргизстаном, Таджикистаном, Туркменистаном, Узбекистаном, розглянемо історію двосторонніх відносин, етапи міждержавних стосунків та визначимо здобутки кожного з етапів. Висвітлимо також такі аспекти: історія становлення двосторонніх відносин; аналіз договірно-правової бази; особливості сучасного економічного, політичного, військового та культурного співробітництва; порівняльний аналіз позицій двох держав щодо загальноєвропейських та/чи світових проблем; труднощі та перепони у міждержавних відносинах; перспективи подальшого партнерства.

У висновках пояснимо студентам місце пострадянських країн в системі зовнішньополітичних пріоритетів України.

Персоналії: Гейдар Алієв, Олександр Анкваб, Акаєв Аскар, Альгірдас Бразаускас, Володимир Воронін, Алієв Гейдар, Борис Єльцин, Іслам Каримов, Роберт Кочарян, Леонід Кравчук, Леонід Кучма, Олександр Лукашенко, Петру Лучинські, Ангела Меркель, Саппармурат Ниязов (Туркменбаши), Барак Обама,

Володимир Путін, Емомалі Рахмонов, Ігор Смирнов, Мірча Снегур, Левон Тер-Петросян, Віктор Черномірдин, Євген Шевчук, Станіслав Шушкевич, Віктор Янукович,

Основні поняття: анексія, гібридна війна, екстрадиція, етнонаціональна згода, подвійні стандарти, інформаційна війна, іредентизм, комбатант, неоголошена війна, неофашизм, окупація, оптація, православний фашизм, «російська весна», «русский мир», фашизм, цензура.

Завдання та питання для самоконтролю

1. Доведіть або спростуйте тезу: «Російська Федерація нівелювала міжнародне право, порушивши територіальну цілісність України, окупувавши Кримський півострів та розв'язавши військовий конфлікт на Донбасі у 2014 р.».

2. Розкрийте позицію України та Російської Федерації щодо російсько-українського конфлікту 2014 р. та «кримської проблеми».

3. Визначте політичні, соціально-економічні та гуманітарні проблеми між Польщею та Україною наприкінці ХХ ст. – на початку ХХІ ст.

4. З погляду уряду Російської Федерації вступ України до Європейського союзу унеможливував співпрацю Києва з Митним союзом, а вступ до НАТО був актом антиросійської політики. Поясніть позицію російської влади.

5. Проаналізуйте вплив російсько-українського конфлікту 2014 р. на дипломатичні зв'язки України та Білорусі. Розкрийте ставлення до українських подій Олександра Лукашенка та поясніть мотивацію його дій.

6. Спростуйте чи доведіть тезу: «На взаємовідносини України з пострадянськими державами впливають історичні стереотипи».

7. Визначте проблеми російсько-українських відносин, їх причини та шляхи розв'язання.

8. Зробіть порівняльний аналіз характерних рис, результатів та наявних проблем двох векторів української зовнішньої політики: європейського та євразійського.

9. 29 травня 2014 р. Російська Федерація, Білорусь та Казахстан сформували наддержавне економічне утворення – Євразійський економічний союз, яке в деяких ЗМІ називали «СРСР 2.0». Які можливі наслідки цієї геополітичної події для світу в цілому та України зокрема?

10. Висловіть свої міркування щодо пріоритетних напрямів співробітництва України з державами Кавказького регіону (Прибалтійського або Середньоазіатського – на вибір).

Тести

1. Держава, з якою Україна мала територіальні суперечки щодо острова Тузла:

а) Молдова; б) Російська Федерація; в) Румунія; г) Туреччина.

2. Великий російсько-український договір «Про дружбу і партнерство» було підписано:

а) у 1989 р.; б) 1993 р.; в) 1997 р.; г) 2001 р.

3. Рік укладання договору «Про державний кордон між Україною й Республікою Білорусь»:

а) 1991 р.; б) 1994 р.; в) 1997 р.; г) 2001 р.

4. У 2008 р. Російська Федерація висловила претензії Україні щодо продажу зброї країні-члену СНД, а саме:

а) Молдові; б) Вірменії; в) Білорусі; г) Грузії.

5. Відповідно до Харківської угоди 2010 р. президенти Дмитро Медведєв і Віктор Янукович подовжили термін перебування Чорноморського флоту Російської Федерації в місті Севастополь:

а) до 2017 р.; б) до 2021 р.; в) до 2035 р.; г) до 2042 р.

6. Першим з українських політиків із доповіддю в Конгресі США виступив:

а) Віктор Ющенко; б) Леонід Кучма; в) Леонід Кравчук; г) Борис Тарасюк.

7. Між Азербайджаном та Україною у 1992 р. встановлено дипломатичні відносини, проте вони були зведені до суто формальних. Причина цього:

а) виборча кампанія в Азербайджані та прихід до влади Гейдара Алієва;
б) війна між Азербайджаном та Вірменією за Нагірний Карабах;
в) Азербайджан став ареною геополітичного протистояння між Російською Федерацією та Китаєм;
г) несумісність культур православної України та мусульманського Азербайджану.

8. Держава, нафта якої за розрахунками української влади мала заповнити нафтопровід Одеса – Броди:

а) Туреччина; б) Азербайджан; в) Вірменія; г) Грузія.

9. Умова ратифікації договору «Про державний кордон» між Україною та Білоруссю, яку висунула білоруська сторона:

а) впровадження спрощеного порядку зміни громадянства;
б) встановлення порядку роботи пунктів прикордонного пропуску;
в) погашення фінансового боргу Україною у 100 млн доларів, який утворився в розрахунках між підприємствами двох країн у 1992 – 1993 рр.;
г) утворення транскордонного об'єднання європейського регіону «Буг».

10. Назва проекту транскордонного об'єднання між Польщею та Україною, прийнятого у вересні 1995 р. (розбудова кордонів та облаштування прикордонної інфраструктури; реконструкція існуючих та будівництво нових автошляхів; формування сприятливого бізнес-середовища через розширення мережі спеціалізованих інституцій тощо):

а) європейський регіон «Буг»; б) економічна зона «Закарпаття»;
в) європейський регіон «Нижній Дунай»; г) європейський регіон «Верхній Прут».

11. Центральнаазиатська держава, з якою Україна загалом не реалізувала потенціал економічного співробітництва:

а) Казахстан; б) Киргизстан; в) Туркменистан; г) Китай.

12. Центральнаазиатська держава, з якою Україна розвиває зовнішньополітичні відносини без великих проривів, але послідовно й поступально:

а) Туреччина; б) Китай; в) Туркменистан; г) Узбекистан.

13. Держава, з якою Україна утворила європейські регіони «Верхній Дунай та «Нижній Прут»:

а) Молдова; б) Угорщина; в) Білорусь; г) Польща.

14. Угода між Російською Федерацією та Україною, яка визначила підпорядкування

Чорноморського флоту обом державам, запровадження безвізового режиму між країнами (прозорий кордон), вирішення питань із погашення зовнішнього боргу СРСР:

а) Ялтинська угода; б) «Великий договір»
в) Дагомиська угода; г) Масандрівський договір.

15. Назва російсько-українського договору від 1997 р., який містив зобов'язання щодо недоторканості територіальної цілісності обох країн, відмови від політичного чи економічного тиску, усував існуючі обмеження в торгівлі:

а) Ялтинська угода; б) договір «Про дружбу, співробітництво та партнерство»;
в) Дагомиська угода; г) Масандрівський договір.

16. Неофіційна назва російсько-української угоди від 1997 р. «Про дружбу, співробітництво та партнерство», яку вживають у фаховій літературі та ЗМІ:

а) «Великий договір»; б) «Вічний» мир; в) «цивільне розлучення»; г) Союзний договір.

17. Причина відмови парламенту Молдови ратифікувати договір «Про державний кордон» із Україною у 2000 р.:

а) не було врегульоване питання передання Україні 8 км шосе біля селища Паланка;
б) Україна не погодилася на будівництво молдовського нафтового терміналу на українській частині берега Дунаю;
в) наполягали на поділі не лише шельфу, але й водної поверхні Азовського моря;
г) наполягали на поділі тільки водної поверхні Азовського моря.

18. Пострадянська республіка, яка виявила зацікавленість в СНД української альтернативи й у 2000 р. увійшла до складу ГУАМ:

а) Узбекистан; б) Туркменистан; в) Таджикистан; г) Казахстан.

19. Рік, коли Президент Польщі Олександр Квасневський висловив жаль із приводу злочину комуністичного режиму проти громадян Польщі українського походження під час проведення акції «Вісла»:

а) 1994 р.; б) 1999 р.; в) 2002 р.; г) 2007 р.

20. Рік прийняття рішення Міжнародним судом ООН щодо конфлікту України та Румунії відносно морської делімітації в Чорному морі:

а) 1999 р.; б) 2005 р.; в) 2009 р.; г) 2013 р.

21. Назва російсько-українського договору від 2010 р., який подовжив термін перебування Чорноморського флоту Російської Федерації в Севастополі на 25 років та скоротив українську плату за газ приблизно на 30 %:

а) «Великий договір»; б) Ялтинська угода; в) Дагомиська угода; г) Харківська угода.

22. Військовий конфлікт, у процесі врегулювання якого гарантом та посередником виступила Україна:

а) Нагірно-Карабаський; б) Придністровський; в) Палестинський;
г) Чеченський.

23. Країна, проти якої у 2014 р. Україна подала позов до Європейського суду з прав людини:

а) Румунія; б) Білорусь; в) Російська Федерація; г) Молдова.

24. Підстави звернення України з позовами до Європейського суду з прав людини у 2014 р.:

- а) анексія Криму та відповідальності Російської Федерації перед Україною;
- б) морська делімітація в Чорному морі;
- в) територіальні претензії Румунії щодо о. „Зміїний“;
- г) порушення прав української та кримськотатарської меншини на Кримському півострові.

25. Країна, яка у 2003 р. висловила претензії до України щодо прав на частину гідровузла Дністровської ГЕС-2:

- а) Румунія; б) Польща; в) Російська Федерація; г) Молдова.

Тема 10. Відносини України з державами Європи, Азії та Америки

1. Відносини України з європейськими державами – Великою Британією, ФРН, Францією, Польщею, Румунією.
2. Співробітництво України з провідними державами Близького та Далекого Сходу – Китаєм, Японією, Туреччиною.
3. Американський напрямок у дипломатії України (США, Канада, Куба).

Мета: визначити основні етапи міждержавного співробітництва України з державами Європи, Азії та Америки та проаналізувати подальші перспективи.

Завдання: розглянути процес установаження та розвитку відносин України з Великою Британією, ФРН, Францією, Польщею, Румунією, Китаєм, Японією, Туреччиною, США, Канадою, Кубою; розкрити особливості відносин України з означеними державами в економічній, політичній та гуманітарних сферах у 1991 – 2014 рр.; окреслити результати та перспективи співробітництва.

Основні елементи теми. Аналіз відносин України з іноземними державами сприяє розумінню якості та ефективності діяльності українського дипломатичного корпусу, сутності міжнародного співробітництва, місця та ролі України на міжнародній арені.

У **першому** питанні звернемо увагу студентів на європейський вектор розвитку України та проаналізуємо зовнішньополітичні зв'язки України з Великою Британією, ФРН, Польщею, Румунією.

У **другому** питанні з'ясуємо актуальні аспекти азіатського напряму зовнішньої політики України на прикладі дипломатичних відносин України з Китаєм, Японією та Туреччиною.

У **третьому** питанні проаналізуємо американський вектор української дипломатії, зокрема визначимо переваги, результати та втрати України у міждержавному діалозі з США, Канадою та Кубою.

Зазначимо, що аналіз співробітництва України з кожною державою починається з окреслення політичного та економічного потенціалу держав-партнерів, вказівок на український інтерес від налагодження двостороннього зовнішньополітичного партнерства. Розглядаючи міждержавне співробітництво, висвітлюємо історію становлення двосторонніх відносин, проаналізуємо договірно-правову базу, особливості сучасного економічного, політичного, військового та культурного співробітництва, порівнюємо позиції держав щодо

загальноєвропейських та/чи світових проблем, визначимо труднощі та перепони у міждержавних відносинах, а також перспективи подальшого партнерства. Наприкінці теми студентам пояснимо місце країн Європи, Азії та Америки в системі зовнішньополітичних пріоритетів України.

Персоналії: Тоні Блер, Джордж Буш (молодший), Лех Валенса, Гавел Вацлав, Арпад Генц, Альберт Гор, Сулейман Демірель, Іон Ілієску, Іоанн Павло II, Фідель Кастро, Олександр Квасневський, Джон Керрі, Вільям Клінтон, Гельмут Коль, Еміль Константінеску, Ференц Мадл, Леннарт Мері, Франсуа Міттеран, Барак Обама, Йоханнес Рау, Неджет Ахмет Сезер, Цземін Цзянь, Тан Цзясюань, Чжан Чжень, Жак Ширак.

Основні поняття: багатополюсна система, біполярна система, геополітика, геостратегія, євроінтеграція, концепція балансу сил, міжнародна ізоляція, однополюсна система, політика сусідства.

Завдання та питання для самоконтролю

1. Назвіть західні країни, які є провідні для зовнішньої політики України. Відповідь обґрунтуйте.

2. Чому в ЗМІ Польщу називають «адвокатом України»? Чи виправданий цей термін?

3. Розкрийте тезу: «Українсько-американські відносини як домінанта зовнішньополітичного спрямування».

4. Рішення Міжнародного суду ООН від 2009 р. щодо конфлікту України та Румунії відносно морської делімітації в Чорному морі є досягненням чи поразкою української дипломатії? Відповідь аргументуйте.

5. Дмитро Корчинський у своїй книзі «Війна у натовпі» писав: «... маленька сепаратистська благополучна Україна, яку так хочуть виборці, неможлива і непотрібна. Україна можлива лише як дракон з хвостом на Далекому Сході, серцем на Кавказі, а головою на Балканах. І тінь його скрізь». Поясніть, як ви розумієте дане висловлювання. Доведіть або спростуйте цю думку.

6. Чи може Україна стати своєрідним цивілізаційним «містком» між Європою та Азією, Західною цивілізацією та «руським миром»? Відповідь обґрунтуйте.

7. Доведіть чи спростуйте тезу: «Неодноразово дипломати та політики підкреслювали вигідне й водночас складне геополітичне положення України».

8. Розкрийте ставлення провідних світових держав до українсько-російського конфлікту 2014 р. Поясніть їх зовнішньополітичну позицію.

9. Які геополітичні виклики стоять перед Україною та які заходи необхідно вжити, щоб їх подолати й утвердитися українській нації на політичному ландшафті континенту?

10. У ЗМІ поширена теза: «... українська криза 2014 р. змінила геополітичний баланс світу та зламала систему міжнародної безпеки». З огляду на вищенаведене висловлювання, на вашу думку, якою має бути адекватна відповідь України у сфері зовнішньої політики. На які держави орієнтуватися в першу чергу та чому?

Тести

1. Перша держава, яка визнала у 1991 р. незалежність України:

- а) Російська Федерація; б) США; в) Франція; г) Польща.

2. Головна перешкода для налагодження українсько-румунських відносин у 1990-ті рр.:
 - а) неврегульована територіальна проблема;
 - б) взаємні фінансові претензії;
 - в) Придністровський конфлікт;
 - г) конкуренція держав у військовій та аграрній сферах.
3. Країна, яка однією з перших держав «великої сімки» визнала незалежність України (26 грудня 1991 р.) та міністр закордонних справ якої вже у жовтні 1990 р. першим серед офіційних осіб відвідав незалежну Україну:
 - а) Велика Британія; б) ФРН; в) Франція; г) Італія.
4. Канада визнала незалежність України:
 - а) 2 грудня 1991 р.; б) 25 вересня 1991 р.; в) 25 грудня 1991 р.; г) 12 травня 1992 р.
5. Перша латиноамериканська держава, що визнала незалежність України в 1991 р.:
 - а) Аргентина; б) Бразилія; в) Куба; г) Мексика.
6. Дата визнання США незалежності України:
 - а) 2 грудня 1991 р.; б) 25 вересня 1991 р.; в) 25 грудня 1991 р.; г) 12 травня 1992 р.
7. Дата визнання Китаєм незалежності України:
 - а) вересень 1991 р.; б) жовтень 1991 р.; в) листопад 1991 р.; г) грудень 1991 р.
8. Документ, підписаний Україною з Китаєм, в якому зазначено, що наша держава «визнає Тайвань невід'ємною частиною КНР та не буде встановлювати з Тайбеєм офіційних відносин у будь-якій формі:
 - а) декларація «Про дружбу та всебічне співробітництво у ХХІ ст.»;
 - б) декларація «Про розвиток та поглиблення відносин дружби та співробітництва між країнами»;
 - в) меморандум «Про взаєморозуміння»;
 - г) спільне комюніке лідерів обох країн.
9. Держава, яку по праву вважають виразником й лобістом інтересів України в Європі:
 - а) Угорщина; б) Німеччина; в) Російська Федерація; г) Польща.
10. Україна підписала з Туреччиною договір «Про дружбу та співробітництво»:
 - а) 1992 р.; б) 1994 р.; в) 1997 р.; г) 1999 р.
11. Перший український посол у США:
 - а) Є. Марчук; б) О. Білорус; в) Р. Попадюк; г) Л. Лук'яненко.
12. Рік укладання між Польщею та Україною договору «Про стратегічне партнерство»:
 - а) 1990 р.; б) 1992 р.; в) 1994 р.; г) 1996 р.
13. У 1994 р. під час візиту президента Леоніда Кучми до США було:
 - а) підписано хартію «Про партнерство, дружбу й співробітництво»;
 - б) скасовано поправку Джексона-Веніка;
 - в) підписано хартію «Про стратегічне партнерство»;
 - г) створено міжурядову комісію «Кучма-Гор».
14. Рік підписання меморандуму «Про порозуміння між Україною і країнами

«Великої сімки» щодо закриття Чорнобильської АЕС»:

- а) 1992 р.; б) 1993 р.; в) 1994 р.; г) 1995 р.
15. Причина, через яку уряд Китаю відклав поїздку до Києва члена Держради КНР у 1996 р.:
 - а) Україну відвідав із приватним візитом віце-президент Тайваню;
 - б) Україну звинувачували у незаконних поставках зброї до Ірану;
 - в) Україна підтримала рух за незалежність Тибету;
 - г) президент України Леонід Кучма заявив про дотримання курсу на євроінтеграцію.
16. Країна, з якою у 1997 р. Україна підписала договір «Про співробітництво в будівництві нафтопроводу Джейхан-Самсун»:
 - а) Азербайджан; б) Вірменія; в) Туреччина; г) Туркменистан.
17. Рік укладання між США та Україною хартії «Про стратегічне партнерство»:
 - а) 1991 р.; б) 1993 р.; в) 1995 р.; г) 1997 р.
18. Держава, з якою Україна у 2005 р. в тісному співробітництві прагнула вирішити низку питань: набуття Україною статусу країни з ринковою економікою; вступ до Світової організації торгівлі (СОТ); ліквідація обмежень щодо українського експорту та скасування поправки Джексона-Веніка; скасування віз для українських бізнесменів, політиків, студентів та ін.:
 - а) ФРН; б) Велика Британія; в) Китай; г) США.
19. Держава, президент якої у травні 2008 р. висловився за підтримку європейських прагнень України та можливість надання їй статусу асоційованого члена ЄС:
 - а) США; б) Польщі; в) Франції; г) Російської Федерації.
20. Причина, за якої Румунія зняла більшість територіальних претензій до України:
 - а) прагнення вступу до НАТО; б) прагнення вступу до ЄС;
 - в) політична криза в Румунії; г) економічна криза в Румунії.
21. Держава, прем'єр-міністр якої в травні 2008 р. підтримав європейські прагнення України та можливість надання їй статусу асоційованого члена ЄС:
 - а) Німеччина; б) Великобританія; в) Італія; г) Польща.
22. Європейська країна, з якою Україні довелося судитися в Гаазькому суді стосовно проблеми виключних економічних зон:
 - а) Молдова; б) Польща; в) Росія; г) Румунія.
23. Країна, яка надавала безкорисливу допомогу в лікуванні українських дітей, що постраждали від наслідків Чорнобильської катастрофи:
 - а) Канада; б) США; в) Аргентина; г) Куба.
24. Належним чином оформлена відмова держави від укладеного нею міжнародного договору:
 - а) конкордат; б) денонсація; в) демарш; г) експатріація.
25. Держава, з якою Україна мала територіальні суперечки щодо о. „Зміїний“:
 - а) Молдова; б) Російська Федерація; в) Румунія; г) Туреччина.

ТЕМИ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ

1. Україна – Грузія : історія співробітництва та огляд перспектив.
 2. Україна – НАТО **: історія співробітництва та огляд перспектив.
 3. Участь України в миротворчих операціях за лінією ООН.
 4. Проблема вступу України до НАТО: «за» чи «проти».
 5. Євроінтеграція України: переваги та недоліки.
 6. Огляд територіальних претензій сусідніх держав до України.
 7. «Кримська проблема»: передумови та причини конфлікту, його історія та вірогідні шляхи розв'язання.
 8. Ядерне роззброєння України: історія та наслідки.
 9. Відновлення ядерного статусу України: переваги та недоліки.
 10. Питання власності колишнього СРСР у російсько-українських відносинах.
 11. Роль української дипломатії у подоланні наслідків Чорнобильської катастрофи.
 12. Міністерство закордонних справ України: структура, методи та напрямки роботи.
 13. Зовнішньополітичні пріоритети сучасної України.
 14. Актуальні проблеми зовнішньої політики України.
- Студент, може запропонувати власну тему, обов'язково узгодивши її з викладачем; визначитися з темою контрольної роботи потрібно протягом двох тижнів від початку семестру. Списки студентів (із обраними темами та датою виступу) старости груп мають передати викладачу.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ

Індивідуальне завдання – це студентська наукова робота, мета виконання якої полягає у поглибленні знань студента з окремої важливої проблеми курсу «Зовнішня політика України», формуванні навичок найпростіших форм наукового дослідження в галузі суспільних наук та міжнародних відносин.

Індивідуальне завдання являє собою творче дослідження, виконане у формі аналітичного або реферативного огляду (відповідно до навчального плану дисципліни).¹ Обирати тему слід, як правило, дискусійну або недостатньо вивчену в навчальному курсі «Зовнішня політика України». Методичну допомогу щодо написання роботи студент може отримати на консультації викладача (пошук літератури, складання змісту роботи та ін.).

Індивідуальне завдання має бути представлене викладачеві на оцінку у встановлений термін: до 1 листопада, якщо дисципліну вивчають у першому

¹Студент (ка) може самостійно обрати будь-яку державу для аналізу її співробітництва з Україною.

^{**} Студент (ка) може самостійно обрати будь-яку діючу міжнародну організацію для аналізу її співробітництва з Україною.

¹Реферат (реферативний огляд) – це стислий виклад сутності проблеми у сфері зовнішньої політики України з відповідними узагальнюючими висновками без критичної оцінки джерел; аналітичний огляд – це виклад проблеми у сфері зовнішньої політики України з критичною аргументованою оцінкою змісту та виявленням тенденції розвитку досліджуваної проблеми, з наявністю обґрунтованих рекомендацій та узагальнюючих висновків.

семестрі, або до 1 квітня, якщо — у другому семестрі. Виконання індивідуального завдання складається з чотирьох етапів: вибір теми дослідження; збір матеріалу; написання та оформлення тексту дослідження; захист роботи.

Перший етап. На початку семестру студент обирає тему індивідуального завдання та узгоджує її з викладачем.

Другий етап. Студент самостійно знаходить необхідні джерела та літературу (довідниково-бібліографічний відділ Наукової бібліотеки ДНУ, Інтернет тощо), опрацьовує наукові праці, публікації з обраної теми та матеріали Інтернету, складає схеми, таблиці, графіки та ін.

Третій етап. Студент узагальнює зібраний матеріал, komponує його відповідно до плану роботи та пише основний текст. Бажано також розкрити такі елементи теми:

– якщо досліджуєте двосторонні відносини:

1) зробіть короткий опис держави, з якою Україна співпрацює – географічне положення, її роль на міжнародній арені, особливості економічного, політичного чи наукового розвитку. З'ясуйте взаємовигоду двосторонніх відносин держав;

2) проаналізуйте хронологію співробітництва: виділіть періоди двосторонньої співпраці, вкажіть на здобутки та прорахунки кожного етапу, коротко охарактеризуйте їх;

3) опишіть перспективи подальшого міжнародного співробітництва.

– якщо досліджуєте співпрацю України з міжнародною організацією:

1) конспективно розкрийте історію створення, структуру, цілі та завдання міжнародного утворення;

2) розгляньте історію вступу в організацію (або початок налагодження зовнішніх відносин), хронологію та аналіз зовнішньополітичних відносин; виділіть періоди двосторонньої співпраці, визначте досягнення та помилки кожного етапу, зазначте їх характерні риси;

3) визначте перспективи подальшого міжнародного співробітництва.

Робота має бути творчою, із залученням широкого кола літератури (якісна компіляція!), а не простим переписуванням тексту з одного-двох джерел. Студент повинен продемонструвати вміння підбирати матеріал, аналізувати його, робити висновки та узагальнення. Невиконання даних вимог призводить до зниження оцінки:

❖ індивідуальне завдання студента складається з двох частин: 1) текстова частина з обраної теми курсу «Зовнішня політика України»; 2) невелика слайд-презентація, яка наочно уточнює, пояснює та доповнює текст;

❖ текстову частину виконують тільки у програмі Word (файли мають розширення .doc або .docx); презентацію – тільки у програмі PowerPoint (файли мають розширення .ppt або .pptx). Роботи, виконані в інших форматах, не оцінюються;

❖ презентація може містити фото, портрети, карти, схеми, плани, тези дослідження, але за умови, що ці матеріали пов'язані з темою індивідуального завдання та оформлені відповідно до стандартів (правила оформлення слід уточнити на консультації у викладача);

❖ робота може бути написана російською або українською мовою;

❖ індивідуальне завдання, виконане без посилань і з використанням

сумнівних матеріалів (наприклад, реферат з Інтернету), не оцінюють і не повертають на доопрацювання;

❖ завершена робота має бути передана викладачеві на дисках CD або DVD (на флешках не здавати!) або надіслана Інтернетом на електронну пошту – skythes@mail.ru. Роботи, які надійшли викладачеві на перевірку після зазначеного терміну, не перевіряють. Текстову частину роздруковують й здають на кафедру української історії та етнополітики (корпус 1, ауд. 601), презентацію не роздруковують;

❖ тему можна змінити, попередньо узгодивши це з викладачем. У разі необхідності звертатися за консультацією до викладача;

❖ текстова частина вступу індивідуального завдання має містити актуальність теми, мету та завдання. Обов'язковими також є висновки (1 – 2 сторінки), де потрібно узагальнити основні положення дослідження;

❖ обсяг текстової частини індивідуального завдання – не менше 10 сторінок (аркуш формату А4) друкованого тексту (без допоміжних матеріалів: титульної сторінки, змісту, списку використаної літератури). Текст друкують через 1,5 інтервалу (14-й кегль, шрифт Times New Roman). Передбачено такі розміри полів: верхнє і нижнє – 20 мм, ліве – 20 мм, праве – 10 або 20 мм. Нумерацію сторінок роботи починають з титульного аркуша, номери сторінок проставляють, починаючи з другої сторінки (вгорі або внизу);

❖ будь-яку цитату підтверджують посиланням на джерело інформації. У таких примітках зазначають номер джерела інформації, присвоєний йому в списку використаної літератури, а також сторінку з цитатою. Зразок оформлення бібліографічного посилання: [1, с. 73], де «1» – номер наукової праці в списку використаної літератури, «с. 73» – сторінка, на якій міститься цитата;

❖ список використаної літератури наводять наприкінці роботи. Бажано, щоб список літератури містив не менше 10 позицій (реально опрацьованих) і був оформлений відповідно до стандарту. Можна послуговуватись інформаційними ресурсами Інтернету з посиланнями на відповідні сайти та літературу. Заборонено використовувати готові курсові роботи чи реферати, розміщені на відповідних сайтах Інтернету. У списку використаної літератури вказують нормативно-правові акти, монографії, матеріали періодичної преси, з яких брали інформацію для роботи. Усі вони мають бути розташовані в алфавітному порядку. У процесі оформлення списку використаної літератури слід указувати автора, назву книги (статті), укладача або упорядника, місто видання, назву видавництва, загальну кількість сторінок у книзі (для статей обов'язково зазначати сторінки, на яких розміщено статтю).

Приклади оформлення списку використаної літератури

Посилання на книгу:
Борщевський, В. Україна і Польща в умовах розширеного ЄС: економічна оптимізація та глобальне партнерство [Текст]: монографія / В. Борщевський. – Л.: Аверс, 2009. – 244 с.
Зовнішня політика України в умовах глобалізації. Анотована історична хроніка міжнародних відносин (1991 – 2003) [Текст] / Ред. С. Віднянський. – К.: Генеза, 2004. – 616 с.
Заблоцька, Л. Політико-правові аспекти діяльності Ради Європи [Текст]: навч. посіб. для вузів / Л. Заблоцька, А. Федорова, Т. Шинкаренко. – К.: Фенікс, 2007. – 224 с.
Посилання на статтю в журналі:

Кулінич, М. Сонце в Україну йде з далекого Сходу: українсько-японські відносини [Текст] / М. Кулінич // Зовнішні справи. – 2009. – № 8-9. – С. 20 – 23.

Посилання на статтю в газеті:

Кулеба, Д. Країна зовнішньої політики [Текст] / Д. Кулеба // Дзеркало тижня. – 2013. – № 12. – 4 квітня. – С. 4.

Посилання на статтю у збірнику наукових робіт:

Лісничук, О. Росія і Україна дві альтернативні моделі новітніх пострадянських трансформацій [Текст] / О. Лісничук // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Кураса: Зб. наук. праць. – К., 2007. – Вип. 33. – С. 339 – 347.

Посилання на статтю в енциклопедії:

Римаренко, Ю. Великодержавність [Текст] / Ю. Римаренко // Мала енциклопедія етнодержавознавства. – К.: Генеза, 1996. – С. 666 – 667.

Посилання на законодавчий документ:

Конституція України [Текст]. – К.: Одиссей, 2010. – 56 с.

Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 р. № 2411-VI [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 40. – С. 14 – 28.

Посилання на матеріал з Інтернету:

Офіційний сайт Посольства України в Республіці Румунія [Електронний ресурс] // Режим доступу: www.mfa.gov.ua/romania (переглянуто 22.09. 2013 р.). – Заголовок з екрана.
Соколов, В. Україна – Фрація: соціально-політичні, економічні та культурно-освітні відносини (Частина I) [Електронний документ] // Режим доступу: www.viche.info/journal/1742/ (переглянуто 02.10. 2013 р.). – Заголовок з екрана.

❖ знімають бали за плагіат (відсутність посилань або спроба видати роботу з Інтернету за власну). У цьому випадку робота оцінюють на нуль (0) балів.

Четвертий етап. Під час усного виступу коротко повідомте про сутність теми та зверніть максимальну увагу на аргументацію, доказову частину (бажано на конкретних прикладах).

Форма виступу може (як правило, так і буває) не збігатися з текстом творчої роботи, оскільки текст написаний відповідно до наукового подання матеріалу, а виступ – це мистецтво ораторське. Виступ може бути:

1) інформаційний – доповідь-монолог (як лекція, наукове повідомлення);

2) переконуючий – звичайна оглядова презентація, на основі якої доповідач намагається сформулювати у слухачів певні уявлення щодо обраної теми;

3) нестандартний – у формі уявного виступу представників МЗС України (або іноземних дипломатів) щодо переваг активної зовнішньополітичної діяльності двох країн та про подальші перспективи або діалогу (диспуту) двох учасників (типу бесіди міжнародників-політологів) тощо.

Виголошувати промову можна за відповідними записами (повний текст доповіді або основні тези). Максимальний час виступу – 20 хв. Студент має окреслити актуальність проблеми, розкрити тему, навівши основні факти про зовнішньополітичне співробітництво та його перспективи, підбити загальні висновки.

За необхідності (бажано) продемонструвати презентацію на слайдах з врахуванням того, що промова і зображення взаємодоповняльні. У презентаціях має бути мінімум тексту – лише тези. Краще під час перегляду пояснити ту чи іншу схему, таблицю, карту чи фото слайда. Кількість слайдів – до 20 (один слайд на

хвилину). Презентація не може бути окремо від доповіді. Ви пропонуєте інформацію, а слайди ілюструють, доповнюють ваші тези.

Після виступу студент має бути готовим до обговорення наукової проблеми. Відповідати потрібно на питання за темою, намагаючись відстояти власну думку на виголошену проблему. Регламент цієї частини роботи – 20 хв.

Готуючись до виступу, врахуйте критерії оцінювання доповіді. За виступ та відповідь на питання учасники можуть отримати до 20 балів. Сама індивідуальна робота (текст та презентація) оцінюють в 20 балів. Кожен студент може одержати додатковий бал за поставлене запитання, що викликає дискусію або жваве обговорення. Наприкінці аудиторного заняття викладач підбиває підсумки й виставляє оцінки за активну участь на занятті.

Критерії оцінювання індивідуальних робіт

Текстова частина

Критерії	Бали
Обсяг творчої роботи (без титульної сторінки, списку використаної літератури та посилань має бути від 10 до 15 сторінок; презентація (без титульної сторінки) – від 10 слайдів	1 – 2
Структура роботи містить вступ, розділи з відповідними назвами, висновки, список використаної літератури, презентацію	1 – 2
Вступ складається з таких елементів: актуальність, мета, завдання	1 – 2
Дотримання правил граматики, орфографії та пунктуації. Робота належним чином вичитана, відредагована, слайди сумлінно оформлені	1 – 2
Список використаної літератури – мінімум 10 праць, використаних у роботі	1 – 2
Посилання на використану літературу оформлені відповідно до загальноприйнятих стандартів	1 – 2
Наявність презентації (фото, карти, схеми, таблиці, які ілюструють матеріал, доповнюючи зміст індивідуальної роботи), слайди якої охайно оформлені	1 – 2
Розділи основної частини творчої роботи розкривають зміст поставлених завдань. Оцінюють не обсяг роботи, а повне розкриття теми та її презентація	1 – 6
Усього	20

Виступ

Критерії	Бали
Виступ членів групи та їх взаємодія:	
Переваги виступу, за які додають бали:	
Виділення актуальної проблеми, окреслення в доповіді ключових сюжетів теми, фіксація на слайдах презентації основних тез доповіді	1 – 2
Чітка аргументація власної позиції, демонстрація доповідачами ґрунтованості	1 – 2
Доповідчі під час виступу впевнено тримаються перед аудиторією, грамотно розмовляють, дотримуються регламенту, утримують увагу аудиторії	1 – 2
Текст промови підкріплено слайдами-презентації, доповідь і зображення на слайдах взаємодоповнювальні	1 – 2
Підведення підсумків проміжних та загальних	1 – 2
Недоліки виступу, за які знімають бали:	
Відхилення від теми обговорення, порушення логіки виступу	1 – 2
Зібрана інформація не проаналізована й не оцінена, відсутня власна думка з	1 – 2

Прийому проблеми		
Повторення під час виступу прикладів та доказів, посилання на авторитети, а не на факти	1 – 2	
Використання недостовірної (неправдивої) інформації, викривлення думок опонентів	1 – 2	
Доповідачі порушують регламент, не можуть утримати увагу аудиторії	1 – 2	
Обговорення теми (відповідь на питання):		
Переваги обговорення, за які нараховують бали:		
Чіткі, аргументовані, вичерпні відповіді на запитання	1 – 2	+ 10
Докази, факти під час відповіді, доповідачі використовують відповіді на питання для успішного розкриття теми	1 – 4	
Конструктивна критика думки опонентів	1 – 2	
Доповідачі готові до дискусії, контактні, доброзичливі	1 – 2	
Недоліки обговорення, за які знімають бали:		
Учасники дискусії відхиляються від теми (питання) обговорення, часто вносять несуттєві зауваження	1 – 2	– 10
Доповідачі монополізують хід обговорення, тобто тиснуть на опонентів, намагаються їм висловити власний погляд	1 – 2	
Учасники обговорення демонструють агресивно-хамську культуру проведення дискусії (нанесення образ, перехід на «особистість», некоректна поведінка)	1 – 2	
Доповідачі самоусуваються від обговорення, не можуть відповісти на запитання	1 – 4	
Усього		20

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО СКЛАДАННЯ ІСПИТУ З КУРСУ

Під час підготовки до іспиту з курсу «Зовнішня політика України» слід дотримуватися кількох загальних методичних порад:

1) послідовно вивчаючи весь комплекс питань варто послуговуватися навчальною програмою, затвердженою кафедрою;

2) опановувати дисципліну можна за допомогою цього посібника, підручників, монографій з курсу (див. с.47);

3) доцільно звертати увагу на дані історичної хронології (дати подій), історичної географії (місця подій), історичної персоналістики (дипломати, політологи, політики), термінології (ключові поняття з історії дипломатії, зовнішньої політики), усвідомлюючи їх сутність та особливості.

Під час самого іспиту слід пам'ятати, що ваша відповідь має бути змістовною й аргументованою (з іменами, датами, подіями, термінологією), але не переобтяженою фактами, які не мають жодного відношення до суті питання. Обов'язково перед виконанням уважно прочитати завдання та усвідомити, що від вас вимагають. Визначити хронологічні межі й окреслити план відповіді, дібрати необхідні докази та факти. Це дозволить зробити відповідь чіткою та послідовною.

Під час виконання кожного тесту слід спочатку уважно прочитати й обміркувати запропоновані варіанти відповідей, зрозуміти особливості завдання, головні вимоги, а вже потім обирати правильну відповідь. Методично грамотно виконувати завдання у тому порядку, в якому вони подані в екзаменаційному білеті, але за умови виникнення труднощів, краще їх відкласти і виконати потім, обов'язково залишивши для цього час. Слід чітко усвідомлювати, що відсутність

відповіді – це гарантований нуль балів, а наявність навіть непевненої відповіді може принести вам певні бали.

ОРІЄНТОВНІ ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Місце і роль «українського питання» в міжнародній політиці на початку ХХ ст.
2. Центральна Рада і проголошення УНР у 1917 р. Основні напрямки зовнішньої політики УНР. Відносини з країнами Антанти.
3. Берестейська угода УНР з країнами Четвертого союзу (січень 1917 р.), її значення та наслідки для України.
4. Відносини Центральної Ради з Радянською Росією. Ультиматум Раднаркому від 4 грудня 1917 р. та події російсько-української війни.
5. Зовнішня політика гетьмана Павла Скоропадського: пріоритети, результати, наслідки.
6. Структура дипломатичного відомства часів гетьманату.
7. Історія становлення ЗУНР.
8. Дипломатична діяльність ЗУНР. Історія української дипломатичної місії в Парижі.
9. Дипломатична діяльність уряду ЗУНР в екзилі (1919 – 1923 рр.).
10. Концептуальні засади та доктрини українських політиків і дипломатів щодо зовнішньої політики УНР доби Директорії (1918 – 1921 рр.):
11. Відносини Директорії УНР із РСФРР.
12. Переговори Директорії УНР із командуванням штабу Антанти на Півдні України.
13. Дипломатична діяльність уряду УНР в екзилі (1920 р. – 24 серпня 1922 р.).
14. Етапи зовнішньої політики УСРР, їх характерні риси, здобутки та прорахунки.
15. Історія становлення та розвитку дипломатичного відомства Радянської України.
16. Створення СРСР та статус УСРР у ньому.
17. Етапи зовнішньої політики УРСР, їх характерні риси, досягнення та помилки.
18. Від НКЗС до МЗС: історія відновлення та розвитку зовнішньополітичного відомства УРСР у повоєнний час.
19. Діяльність УРСР у межах ООН.
20. Історія міжнародного визнання України.
21. Становлення та розвиток Міністерства закордонних справ України: структура, завдання та методи роботи.
22. Процес ядерного роззброєння України.
23. Періодизація зовнішньої політики України, оцінка здобутків та прорахунків.
24. Діяльність України в складі провідних міжнародних організацій – ООН, ОБСЄ, Ради Європи.
25. Історія співробітництва України з НАТО та Європейським Союзом.
26. Участь України в міжнародних організаціях пострадянського простору – СНД, ГУАМ.
27. Україна у загальноєвропейських системах співробітництва.

28. Історія російсько-українських відносин.
29. Історія зовнішньополітичних відносин України з Білоруссю та Молдовою.
30. Історія дипломатичних зв'язків України з країнами Прибалтики.
31. Огляд двостороннього співробітництва України з країнами Кавказького регіону.
32. Середньоазіатський вектор української політики (дипломатичні стосунки з Казахстаном, Киргизстаном, Таджикистаном, Туркменистаном, Узбекистаном).
33. Відносини України з європейськими державами – Великою Британією, ФРН, Францією, Польщею, Румунією, Угорщиною.
34. Співробітництво України з провідними державами Азії – Китаєм, Японією, Туреччиною, Індією.
35. Американський напрямок у дипломатії України (США, Канада, Бразилія, Куба).

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Андрущенко, С.* Україна в сучасному геополітичному середовищі [Текст] / С. Андрущенко. – К.: Логос, 2005. – 288 с.
- Батенко, Т.* Королі СНД: Портрети дванадцяти президентів (тенденції та закономірності розвитку в пострадянському просторі) [Текст] / Т. Батенко. – Л.: Кальварія, 2000. – 216 с.
- Бобков, О.* Україна в міжнародних порівняннях [Текст] / О. Бобков, М. Каптуренко, Я. Тульку. – Донецьк: МСПСБ-ПРЕСС, 2008. – 71 с.
- Босчко, В.* Кордони України: історична ретроспектива та сучасний стан [Текст] / В. Босчко, О. Ганжа, Б. Захарчук. – К.: Основи, 1994. – 168 с.
- Василенко, С.* Україна: Геополітичні виміри в загальноєвропейському процесі [Текст] / С. Василенко. – О.: ОДМА, 2000. – 206 с.
- Грубінко, А.* Українсько-британські відносини 1991 – 2004 рр. [Текст] / А. Грубінко. – Т.: Вид. ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2005. – 336 с.
- Гуменюк, Б.* Сучасна дипломатична служба: навч. посіб. [Текст] / Б. Гуменюк, О. Щерба. – К.: Либідь, 2001. – 255 с.
- ГУУАМ як міжнародна організація: проект чи реальність: матеріали Круглого столу (Київ, 27 лютого 2001 р.) [Текст] / Б. О. Парахонський (упоряд.). – К.: НІПМБ, 2001. – 80 с.
- Даниленко, В.* Майбутнє європейського дизайну: Чехія, Польща, Україна [Текст] / В. Даниленко. – Х.: Колорит, 2007. – 197 с.
- Децинський, Л.* Міжнародні відносини України: історія і сучасність [Текст]: навч. посіб. / Л. Децинський. – Л.: Вид-во «Бескид Біт», 2004. – 320 с.
- Єкельчик, С.* Імперія пам'яті. Російсько-українські стосунки в радянській історичній уяві [Текст] / С. Єкельчик. – К.: Критика, 2008. – 304 с.
- Заблюцька, Л.* Політико-правові аспекти діяльності Ради Європи [Текст]: навч. посіб. для вузів / Л. Заблюцька, А. Федорова, Т. Шинкаренко. – К.: Фенікс, 2007. – 224 с.
- Загальна оцінка країни. Україна: Агенства ООН в Україні, Київ, жовтень 2004 року [Текст] / Представництво ООН в Україні. – К.: Генеза, 2004. – 136 с.
- Західноукраїнська Народна Республіка. 1918 – 1923. Уряди. Постаті [Текст] /

гол. ред. ради Я. Ісаєвич; упоряд.: М. Литвин, І. Патер, І. Соляр. – Л.: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2009. – 350 с.

Зовнішня політика України в умовах глобалізації. Анотована історична хроніка міжнародних відносин (1991–2003) [Текст] / відп. ред. С. Віднянський. – К.: Генеза, 2004. – 616 с.

Крапівін, О. Євроатлантична інтеграція України [Текст]: навч. посіб. / О. Крапівін, І. Тодоров. – Донецьк: Вебер, 2008. – 130 с.

Мартинів, А. Спільна зовнішня та оборонна політика Європейського Союзу (90-ті рр. XX ст. – 10-ті рр. XXI ст.). Погляд з України: монографія / А. Мартинів. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2009. – 262 с.

Міжнародні відносини і євроатлантична інтеграція України [Текст]: підруч. для студ. ВНЗ / В. Абрамов [та ін.]. – К.: НАОУ, 2009. – 404 с.

Міжнародні відносини і євроатлантичне майбутнє України [Текст]: підручник / В. Балабін [та ін.]. – К.: Інфодрук, 2008. – 358 с.

Нариси з історії дипломатії України [Текст] / О. Галенко, Є. Камінський, М. Кірсенко та ін.; під ред. В. А. Смолія. – К.: Вид. дім «Альтернативи», 2001. – 736 с.

Овсій, І. Зовнішня політика України (від давніх часів до 1944 року) [Текст]: навч. посіб. / І. Овсій. – 2-ге вид. – К.: Либідь, 2002. – 240 с.

Чекаленко, Л. Зовнішня політика України: підручник / Л. Чекаленко. – К.: Либідь, 2006. – 712 с.

ЗМІСТ

Передмова	3
Тематичний розподіл лекцій і семінарів.....	4
Теми лекцій.....	5
Тема 1. Зовнішня політика Української Народної Республіки (УНР) (1917–1918).....	5
Тема 2. Зовнішня політика Української Держави гетьмана Павла Скоропадського (квітень–грудень 1918.).....	9
Тема 3. Зовнішня політика Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) (1918 – 1919)	12
Тема 4. Зовнішня політика Української Народної Республіки (УНР) (1918 – 1921).....	16
Тема 5. Зовнішня політика Радянської України (1917 – 1923 рр.)	19
Тема 6. Зовнішня політика УРСР (1944 – 1991 рр.)	23
Тема 7. Зовнішньополітична діяльність Республіки Україна: аналітичний огляд.....	27
Тема 8. Українська дипломатія в міжнародних організаціях	31
Тема 9. Зовнішня політика України на пострадянському просторі	35
Тема 10. Відносини України з державами Європи, Азії та Америки	40
Теми індивідуальних завдань	44
Методичні рекомендації та вимоги до оформлення індивідуальних завдань	44
Рекомендації до складання іспиту з курсу	49
Орієнтовний перелік питань до іспиту	50
Список рекомендованої літератури	51